

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ГРИЦИШЕН ДИМИТРІЙ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 657.1:657.2.016:658.114 (043.3)

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Житомир – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Євдокимов Віктор Валерійович,
Житомирський державний технологічний університет,
виконуючий обов'язки ректора

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Левицька Світлана Олексіївна,
Національний університет водного
господарства та природокористування,
професор кафедри обліку та аудиту

доктор економічних наук, професор
Савчук Василь Кирилович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри статистики та економічного аналізу

доктор економічних наук, професор
Свірко Світлана Володимирівна,
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана”,
директор Інституту обліку,
професор кафедри обліку в кредитних і бюджетних
установах та економічного аналізу

Захист відбудеться “31” березня 2016 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “27” лютого 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., проф.

О.А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сформовані в кінці ХХ ст. положення розвитку економічних систем не дозволили вирішити ряд глобальних проблем, а економічні відносини виразно демонструють невідповідність їх механізму у подоланні глобального масштабу екологічних та соціальних проблем і обмежене уявлення людства про методи їх вирішення. У зв'язку з цим, виникає потреба у більш глибокому осмисленні процесів безпечного функціонування економічних систем різних рівнів та впровадження положень сталого розвитку як альтернативного напрямку їх формування та застосування. Зазначене обумовлює активізацію наукових досліджень щодо ролі системи бухгалтерського обліку в інформаційному супроводі управління економіко-екологічною безпекою підприємств.

Передумовами розвитку теоретичних та організаційно-методологічних положень обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою є зміна мотивів та запитів інституційних інвесторів та топ-менеджменту, зокрема: 1) 78 % опитаних інституційних інвесторів вважають за необхідне переглянути інвестиції у випадку низького рівня екологічної політики підприємств, а 9 % взагалі виключити можливість інвестування¹; 2) станом на 31.12.14 р.² на міжнародних та національних фондових біржах беруться до уваги індекси, що характеризують охорону навколишнього середовища – 35; зниження відходів і викидів – 3; зміна клімату – 3; 3) станом на 31 грудня 2015 р.³ практика соціальної та екологічної відповідальності бізнесу характерна для 58 корпорацій та 108 великих підприємств (з них 12 підприємств машинобудівної галузі).

В даний час перед національною системою бухгалтерського обліку визначені фундаментальні завдання з модернізації теоретико-методологічної конструкції в рамках розвитку елементів методу, структуризації об'єктів, розширення інформаційної спроможності як основи адаптації системи управління до нових умов розвитку економічної системи. Це дозволить сформувати інформаційне забезпечення управління конкурентоспроможністю вітчизняних підприємств та економічної системи країни з урахуванням нових еколого- та соціально-орієнтованих методів управління.

Вагомий внесок в розвиток теорії, методології та організації бухгалтерського обліку, і економічного аналізу в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств здійснили вітчизняні та зарубіжні вчені. Зокрема, формування положень обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств здійснено в працях В.В. Євдокимова та Л.В. Гнилицької, а еколого- та соціально-орієнтованого бухгалтерського обліку – В.М. Жука, І.В. Жиглей, І.В. Замули, О.А. Лаговської. Розвитку теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку, які направлені на формування ефективного механізму управління, присвячені праці М.І. Бондаря, З.В. Гуцайлюка, Л.В. Гуцаленко, С.В. Гушко, В.А. Дерія, Ю.А. Кузьмінського, Я.Д. Крупки, А.С. Крутової, С.О. Левицької, С.Ф. Легенчука, Л.Г. Ловінської, Н.О. Лоханової, Ю.Ю. Мороз, О.М. Петрука, Н.Л. Правдюк, Н.І. Пилипів, К.В. Романчук, С.В. Свірко, Л.В. Чижевської, В.А. Шпака, А.В. Шайкана, А.В. Янчева. Теоретичні та організаційно-методологічні положення економічного аналізу розвивають О.А. Зоріна, Т.М. Ковальчук, Л.М. Кіндрацька, І.Д. Лазаришина, О.В. Олійник, І.М. Парасій-Вергуненко, В.К. Савчук. Дослідження розвитку теорії і методології бухгалтерського обліку та економічного аналізу екологічних аспектів господарської діяльності

¹ Tomorrow's investment rules / Global survey of institutional investors on non-financial performance [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-Institutional-Investor-Survey/\\$FILE/EY-Institutional-Investor-Survey.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-Institutional-Investor-Survey/$FILE/EY-Institutional-Investor-Survey.pdf)

² Фондовые рынки в контексте устойчивого развития / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Capital-Markets-Sustainability-RU/\\$FILE/Capital-Markets-Sustainability-RU.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Capital-Markets-Sustainability-RU/$FILE/Capital-Markets-Sustainability-RU.pdf)

³ Соціально-відповідальний бізнес: спільнота / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.svb.org.ua/>

підприємств здійснюють зарубіжні вчені: Ш. Астхана, А. Балл, М. Бартоломео, М. Беннетт, Дж. Дж. Боум, Т. Волтерс, Дж. Беббінгтон, М. Дж. Епспейн, Ц. Ларрінага-Гонзалес, Р. Грей, Р. Коух, М. Дж. Мілне, Д. Л. Оувен, Ц. А. Тілт та ін.

Враховуючи напрацювання та проблематику досліджень вищезазначених вчених, слід відмітити, що ряд проблем, які потребують ґрунтовного дослідження, залишилися частково або повністю поза їх увагою. Необхідність комплексного дослідження питань розвитку теорії, методології та організації бухгалтерського обліку та аналітичного забезпечення процесу управління економіко-екологічною безпекою зумовлює актуальність обраної теми дослідження, постановку його мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темами “Розвиток бухгалтерського обліку, аналізу і контролю в системі корпоративного управління” (номер державної реєстрації 0112U006052); “Стандартизація та регламентація інтегрованої звітності підприємств” (номер державної реєстрації 0113U007532); “Розробка рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку і аналізу в інтегрованій системі управління великими промисловими підприємствами” (номер державної реєстрації 0114U001257) та “Розробка організаційних засад та інформаційного забезпечення економічного механізму охорони та стійкого використання природних ресурсів” (номер державної реєстрації 0115U002546). У межах тем автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою теорії бухгалтерського обліку в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств та удосконаленням організаційно-методологічних положень в частині об'єктів: операції поводження з відходами та економіко-екологічні наслідки надзвичайних ситуацій (далі - НС).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі формування транспарентного інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою підприємств в контексті сталого розвитку.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені наступні завдання:

– визначити потребу в формуванні та розвитку альтернативних економічних еколого-орієнтованих концепцій як передумови трансформації обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами;

– розробити систему понятійно-категоріального апарату обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств в контексті теорії сталого розвитку;

– визначити напрями формування вимог та запитів користувачів обліково-аналітичної інформації, зважаючи на цілі та положення сталого розвитку;

– виявити особливості бухгалтерського обліку господарської діяльності підприємства як соціально-еколого-економічної системи, що є основою розвитку його теоретико-методологічної конструкції;

– сформулювати напрями трансформації завдань бухгалтерського обліку в світлі положень сталого розвитку та особливостей функціонування підприємства як соціально-еколого-економічної системи;

– визначити порядок ідентифікації пріоритетних об'єктів та напрями розвитку методу бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою;

- розвинути принципи бухгалтерського обліку в контексті положень сталого розвитку підприємств;
- уточнити сутність відходів як економічних ресурсів та виявити їх місце в системі об'єктів бухгалтерського обліку;
- розробити механізм визнання відходів у бухгалтерському обліку підприємств;
- розвинути організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку утворення відходів підприємств;
- розробити моделі бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств;
- обґрунтувати взаємозв'язок економіко-екологічних наслідків НС з об'єктами бухгалтерського обліку;
- сформуванати напрями розвитку організаційно-методологічних положень бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків НС;
- удосконалити обліково-аналітичне забезпечення управління заходами з подолання економіко-екологічних наслідків НС;
- розробити методичні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків НС військового характеру;
- обґрунтувати складові теоретико-методологічної конструкції економіко-екологічного аналізу господарської діяльності підприємств;
- проаналізувати сучасні підходи до організації та методики еколого-економічного аналізу господарської діяльності підприємств;
- розробити організаційно-методологічні положення економіко-екологічного аналізу пріоритетних об'єктів управління економіко-екологічною безпекою.

Об'єктом дослідження є системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств в забезпеченні сталого розвитку.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні положення бухгалтерського обліку та економічного аналізу в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств як основи їх сталого розвитку.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі бухгалтерського обліку і економічного аналізу. Використання історичного та логічного методів пізнання дозволило дослідити еволюцію формування окремих положень вивчення людини як економічного агента та встановити, що економічна активність людини є основою взаємозв'язку між економічними змінами в суспільстві та перетвореннями в навколишньому природному середовищі. Гносеологічний метод застосовано для уточнення та поглиблення змісту понять й категорій у сфері теорії та методології управління економіко-екологічною безпекою. В результаті використання методів теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу отримано теоретико-методологічну конструкцію бухгалтерського обліку, яка є основою формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою.

Сформована фактологічна база дослідження проблем сталого розвитку, економіко-екологічної безпеки підприємств, стану бухгалтерського обліку та економічного аналізу ґрунтується на використанні методів спостереження, анкетування та застосуванні методичних прийомів зведення та групування даних. Методи моделювання, аналогії,

абстрагування, аналізу, синтезу, індукції та дедукції застосовувалися для розробки організаційно-методологічних положень бухгалтерського обліку пріоритетних об'єктів управління економіко-екологічною безпекою підприємств.

Інформаційною базою дослідження є наукові джерела (монографічні праці, наукові статті вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем розвитку теорії і методології бухгалтерського обліку та економічного аналізу, економічної безпеки, концепції сталого розвитку, економічної теорії, філософії науки; матеріали науково-практичних конференцій і семінарів); офіційні документи (нормативні документи України та інших країн з питань ведення бухгалтерського обліку та природокористування); офіційні дані Організації об'єднаних націй, Державної служби статистики України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, міжнародних організацій з питань регулювання звітності сталого розвитку (AA1000, Глобальна ініціатива зі звітності (далі – GRI)), Стандарти Саншайн, Глобальний договір ООН, Принципи Екватора); матеріали міжнародних конференцій та світових самітів за участю глав держав, міжнародних угод та світових конгресів (Ріо-де-Жанейро – конференція “Порядок денний на XXI століття” (1992 р.); Кіото (Японія) – Кіотський протокол (1997 р.); Монтеррей (Мексика) – конференція з фінансування розвитку (2002 р.); Йо-ганнесбург – Світовий саміт зі сталого розвитку (Саміт Землі 2002, Ріо+10) (2002 р.); XVII, XVIII і XIX Всесвітніх конгресів бухгалтерів); матеріали бази даних Social Science Research Network (SSRN), бази світової електронної бібліотеки книг Google Book Search; дані фінансової, статистичної, управлінської звітності та внутрішніх регламентів підприємств; довідкові та інформаційні видання професійних міжнародних організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в формуванні та розвитку теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств, що забезпечує транспарентність їх діяльності в контексті теорії сталого розвитку.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

вперше одержано:

- теоретико-методологічну конструкцію системи бухгалтерського обліку як інформаційної основи управління економіко-екологічною безпекою підприємства, господарська діяльність якого є соціально-еколого-економічною системою, якій характерні співіснування природних та організованих зв'язків, що дозволило гармонізувати взаємозв'язки, визначити склад пріоритетних об'єктів, розвиток елементів методу, напрями трансформації завдань та модифікації принципів бухгалтерського обліку;

- організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків НС, які визначають: механізм ідентифікації економіко-екологічних наслідків з об'єктами бухгалтерського обліку відповідно до типів НС внутрішнього та зовнішнього середовища; порядок облікового відображення превентивних заходів та заходів з подолання економіко-екологічних наслідків; розширення напрямів застосування елементів методу для відображення економічних, соціальних та екологічних наслідків НС; порядок облікового відображення економіко-екологічних наслідків в результаті бойових дій та окупації державних територій. Запропоновані положення дозволяють уникнути фрагментарності при формуванні інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою для прийняття еколого-орієнтованих управлінських рішень;

удосконалено:

- структуру об'єктів бухгалтерського обліку в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємства через обґрунтування складу пріоритетних об'єктів економіко-екологічного характеру на основі критеріїв визнання (ризиковість, суттєвість, результативність, міждисциплінарність, юридична форма), як основи гармонізації економічних та екологічних цілей діяльності підприємства. Це дозволило структурувати інформаційний простір прийняття управлінських рішень та визначити напрями розвитку теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу;

- принципи бухгалтерського обліку шляхом їх модифікації в процесі формування інформаційного простору, що характеризує економіко-екологічну безпеку підприємства в забезпеченні сталого розвитку. Зокрема, в частинах: 1) загальносистемних принципів: запропоновано зміни до їх тлумачення, що дозволяють розширити використання даних принципів для формування всіх видів бухгалтерської звітності, підвищення суспільної значимості облікової інформації та розширення спектру інформації про властивості об'єктів; 2) принципів оцінки: обґрунтовано необхідність релевантного оцінювання та вибір методів оцінки найбільш наближених до справедливої вартості, виходячи з пріоритетних об'єктів бухгалтерського обліку; 3) принципів складання бухгалтерської звітності: запропоновано обмежувати господарські операції, пов'язані зі звичайними умовами господарювання та надзвичайними ситуаціями;

- методологічні положення бухгалтерського обліку утворення відходів в частині елементів методу: документування – запропоновано реквізитне розширення первинних документів; оцінки – розроблено порядок оцінки в залежності від напрямів використання відходів; рахунки – обґрунтовано складові багаторівневого аналітичного обліку зворотних та беззворотних відходів; подвійний запис – визначено порядок відображення відходів за місцями їх утворення в межах норми та понад норму; звітність – обґрунтовано взаємозв'язки між показниками внутрішньої, фінансової звітності та звітності сталого розвитку. Це дало можливість забезпечити комплекс інформаційних запитів щодо управління відходами, орієнтованого на безвідходне та маловідходне виробництво;

- облікове відображення операцій поводження з відходами через розробку моделей бухгалтерського обліку, які враховують всі можливі напрями використання відходів (переробка, реалізація, утилізація), порядок калькулювання вартості активів, утворених в результаті переробки відходів власними силами та із залученням сторонніх осіб (підприємств-переробників/утилізаторів), що дозволяє оцінити економічну та екологічну результативність господарської діяльності підприємства і підвищити рівень його економіко-екологічної безпеки;

- теоретико-методологічні положення бухгалтерського обліку заходів з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків НС через їх обґрунтування як інтегрованого об'єкту. В результаті чого запропоновано: їх структуру в розрізі бізнес-процесів; модель відображення капітальних та поточних витрат, пов'язаних з превентивними заходами, та порядок облікового відображення заходів з ліквідації наслідків в розрізі їх видів (соціальні, економічні та екологічні);

- методологічні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків НС в розрізі: економічних наслідків (втрата оборотних і необоротних активів та виникнення зобов'язань перед третіми сторонами); екологічних наслідків (втрата природних ресурсів, понаднормові викиди, відходи та скиди); соціальних наслідків (зобов'язання перед економічними агентами), які передбачають застосування релевантної оцінки в залежності від специфіки наслідків, реквізитне розширення документування та порядок відображення на рахунках. Такий підхід є визначальним щодо управління ризиками, пов'язаними з НС;

- методичні положення бухгалтерському обліку майна підприємств та операцій з ним на тимчасово окупованих територіях, які визначають різний порядок відображення в залежності від можливості доступу до майна (визнання втрати майна, продажу, консервування та перевезення), що є інформаційною основою прийняття рішення щодо діяльності підприємства на тимчасово окупованих територіях;

- методичні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків бойових дій для підприємств, що повністю або частково функціонують на території бойових дій, в частині: 1) діяльності на території, яка підконтрольна державній владі – запропоновано структуру об'єктів інвентаризації та її результатів, порядок оцінки оборотних і необоротних активів та відходів, відображення на рахунках втрат активів, незавершеного виробництва та утворених відходів; 2) діяльності на території, яка не підконтрольна державній владі – обґрунтовано порядок консервування майна та / або списання його втрат, що визначаються можливістю отримання офіційної інформації;

– теоретико-методологічні положення еколого-економічного аналізу як складову обліково-аналітичного забезпечення системи управління економіко-екологічною безпекою підприємства через обґрунтування його ознак, механізму формування завдань, ідентифікацію об'єктів, систематизацію принципів та формалізацію видів, що дозволяє структурувати аналітичне забезпечення управління ризиками екологічного характеру, які мають економічні наслідки;

– аналітичне забезпечення системи управління економіко-екологічною безпекою підприємств через розробку аналітичних процедур щодо оцінки ефективності управління пріоритетними об'єктами. В частині операцій поводження з відходами запропоновано: 1) модель еколого-економічного аналізу процесу виробництва на предмет утворення та повторного використання відходів, яка передбачає розрахунок відходовитратності, відходомісткості, відходозаміщення, результативності відходозаміщення; 2) механізм оцінки ефективності системи поводження з відходами через показники рентабельності: загальної рентабельності, рентабельності переробки, використання та реалізації. Для аналітичної оцінки діяльності підприємства в умовах НС запропоновано показники: ефективності заходів превентивного характеру та заходів з ліквідації наслідків НС; втрати прибутку як результат втрати робочого часу та/або пошкодження/знищення активів. Сформоване аналітичне забезпечення дозволило розробити комплекс заходів щодо підвищення рівня економіко-екологічної безпеки, а також виявити відповідні резерви;

дістало подальший розвиток:

– обґрунтування передумов формування та розвитку теорії і методології бухгалтерського обліку як складової інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою шляхом: 1) визначення сталого розвитку як пріоритетного

напряму в формуванні сучасних економічних концепцій через обґрунтування впливу економічної активності людини на навколишнє середовище крізь призму геологічного розвитку та технократичної і економічної трансформації; 2) удосконалення понятійно-категоріального апарату управління економіко-екологічною безпекою в частині запропонованих авторських визначень понять “сталий розвиток підприємства”, “безпека”, “економічна безпека” та “економіко-екологічна безпека підприємства” як станів та сукупності методів (комплекс заходів); 3) обґрунтування місця сталого розвитку в класифікації трансформаційних теорій. Це дозволило визначити напрями модифікації структурних елементів обліково-аналітичного забезпечення та структурувати результати дослідження;

– система регулювання інформаційного простору сталого розвитку підприємств на основі міжнародних моделей (AA1000, GRI, Стандарти Саншайн, Глобальний договір ООН, Принципи Екватора), що покладено в основу запропонованого механізму модифікації системи обліково-аналітичного забезпечення управління еколого-економічної безпеки через систему принципів даних моделей, направлених на гармонізацію складових сталого розвитку, що дозволяють управляти факторами ризику, джерелами яких є як внутрішнє, так і зовнішнє середовище;

– модифікація завдань бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою шляхом обґрунтування основного завдання бухгалтерського обліку – формування інформації про стан соціально-еколого-економічної системи підприємства та похідних завдань – завдання використання облікової інформації, до яких віднесено завдання економіко-екологічного, економіко-соціального та соціально-екологічного характеру та визначено їх прояв крізь призму соціально-економічних відносин підприємство-підприємство та підприємство-держава;

– обґрунтування відходів в складі економічних ресурсів та їх властивостей, що визначають особливості облікового відображення, зокрема: визначено їх місце у виробничому процесі та системі взаємодії “людина-підприємство – природа”; уточнено сутність та запропоновано критерії визнання як економічний ресурс; розроблено класифікацію для цілей облікового відображення з урахуванням економічних і фізичних властивостей, що дозволило структурувати інформаційну модель взаємодії підприємства із навколишнім середовищем;

– змістовне наповнення операцій поводження з відходами як інтегрованого об’єкту бухгалтерського обліку через уточнення сутності їх окремих складових та визначення місця відходів в системі управління господарською діяльністю (операційна, фінансова, інвестиційна), окремими бізнес-процесами (придбання, виробництво, реалізація) та умовами функціонування підприємства (звичайні, надзвичайні), що покладено в основу механізму їх ідентифікації та визнання в бухгалтерському обліку через розробку відповідного алгоритму, який враховує місця їх утворення в розрізі бізнес-процесів і поводження з ними залежно від фізичних та економічних властивостей, уточнення складу критеріїв визнання;

– структуризація об’єктів обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств в умовах НС внутрішнього та зовнішнього середовища на основі їх ідентифікації за трьома групами: економіко-екологічні наслідки (соціального, економічного, екологічного характеру), превентивні заходи (поточного,

капітального характеру та їх фінансове забезпечення), заходи з подолання наслідків (ліквідації наслідків, зменшення обсягів та зони поширення наслідків), що є основою інформаційного забезпечення управління господарською діяльністю в умовах НС;

– організація системи еколого-економічного аналізу в частині визначення порядку взаємодії: його суб'єктів (внутрішніх та зовнішніх користувачів та суб'єктів здійснення (організаторів / координаторів (безпосередніх та опосередкованих)) і виконавців); складових методу (запропоновано склад аналітичних процедур), що визначає порядок формування аналітичного забезпечення системи управління економіко-екологічною безпекою підприємств.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, що полягають у розробці та удосконаленні теоретичних і організаційно-методичних положень обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою, можуть: бути використані підприємствами при обґрунтуванні управлінських заходів щодо забезпечення сталого розвитку; виступати основою теоретичних та емпіричних досліджень; використовуватися для модернізації підходів з підготовки фахівців економічного профілю та при розробці й удосконаленні нормативних актів.

Основні теоретичні, методологічні та організаційні положення дослідження доведені до рівня конкретних розробок, придатних до використання підприємствами, в діяльності державних органів та вищих навчальних закладів, зокрема:

на регіональному рівні:

– пропозиції удосконалення механізму ідентифікації відходів та оцінки еколого-економічних наслідків надзвичайних ситуацій як основи формування бази оподаткування при податкових перевірках (Головне управління Державної фіскальної служби у Житомирській області Державної фіскальної служби України, довідка №469/6/06-30-06-37 від 15.06.15 р.);

– система заходів щодо поводження з відходами на регіональному рівні та рекомендації щодо формування інформаційного забезпечення управління підприємствами регіону в умовах надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру (Житомирська обласна державна адміністрація, довідка №5942/50/2-15 від 23.12.15 р.);

– розробки щодо системи оцінки та облікового відображення економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, ліквідація яких пов'язана з використанням бюджетних коштів (Державна фінансова інспекція в Кіровоградській області, довідка №4807-06-04-15 від 06.04.15 р.)

на рівні суб'єктів господарювання:

– методику бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами в частині їх утворення, зберігання, переробки та реалізації (ПрАТ “Старокраматорський машинобудівний завод”, довідка № 2-д від 08.01.14 р.);

– методики бухгалтерського обліку операцій з утворення відходів (ідентифікація за калькуляційною ділянкою; реквізитне розширення документування операцій з утворення відходів; порядок оцінки; положення організації аналітичного обліку) та їх еколого-економічного аналізу (оцінка процесу виробництва в частині поводження з відходами; оцінка собівартості переробки відходів; оцінка рентабельності системи поводження з відходами) (ПрАТ “Енергомашспецсталь”, довідка № 53/24 від 09.01.14 р.);

– методику бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами в частині: ідентифікації відходів за технологічними циклами; порядок оцінки відходів цехів основного виробництва; робочого плану рахунків; облікового відображення операцій з рециклінгу, утилізації, захоронення відходів (ПАТ “Новокраматорський машинобудівний завод”, довідка № 015/2319 від 12.11.15 р.);

– рекомендації з удосконалення консалтингових послуг (в частині ідентифікації та первинного спостереження операцій поводження з відходами, облікового відображення майна, що знаходиться на окупованих територіях) та аудиторських послуг (в частині методики економічного аналізу наслідків НС) (ТОВ “HLB Ukraine”, довідка № 737-12/14-2 від 16.12.14 р.)

на рівні вищих навчальних закладів:

– пропозиції з удосконалення навчальних дисциплін “Теорія безпеки соціальних систем”, “Фінансовий облік I”, “Фінансовий облік II”, “Обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки”, “Аналіз господарської діяльності (загальна теорія)” впроваджені у навчальний процес при підготовці фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавр та спеціаліст за напрямом “Облік і аудит” та магістр за спеціальністю “Управління фінансово-економічною безпекою” денної та заочної форми навчання в Житомирському державному технологічному університеті (довідка № 44-45/1341 від 08.09.15 р.);

– пропозиції з удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств використано в ході розробки навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін “Фінансовий облік 1”, “Фінансовий облік 2”, “Управлінських облік”, “Аналіз господарської діяльності” при підготовці фахівців з обліку і аудиту, в Чернігівському національному технологічному університеті (довідка № 101/10-3506 від 14.12.15 р.);

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов’язаних з обліково-аналітичним забезпеченням управління економіко-екологічною безпекою підприємств.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені в дисертації, доповідалися, обговорювалися та отримали позитивну оцінку на 22 міжнародних та всеукраїнських наукових, науково-методичних, науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [45-66].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 66 наукових праць загальним обсягом 144,42 друк. арк. (особисто автора – 71,51 друк. арк.), з яких: 8 монографій (одна – одноосібна та сім – колективні), загальним обсягом 117,08 друк. арк. (особисто автора – 52,39 друк. арк.); 36 статей у наукових фахових виданнях (з них – 7 у наукових періодичних виданнях інших держав, 8 у виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз, 21 у наукових фахових виданнях України) загальним обсягом 23,11 друк. арк. (особисто автора – 15,26 друк. арк.); 22 тези доповідей та матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій загальним обсягом 4,23 друк. арк. (особисто автора – 3,86 друк. арк.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст викладено на 372 сторінках друкованого тексту. Робота містить 68 таблиць на 50 сторінках (з них 23 таблиці розміщені на 27 сторінках), 52 рисунки на 35 сторінках (з них 17 рисунків розміщено на 17 сторінках), 14 додатків на 83 сторінках. Список використаних джерел нараховує 680 найменування і розміщений на 67 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, відображено зв'язок роботи з науковими планами та темами, наведено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи та інформаційну базу дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, ступінь їх апробації та висвітлення в публікаціях, наведено інформацію про структуру дисертації.

У першому розділі **“Передумови розвитку теоретичних та методологічних положень бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств”** досліджено передумови формування та розвитку системи бухгалтерського обліку як інформаційної моделі взаємодії підприємства з навколишнім середовищем. В результаті отримано нове наукове економічне знання про необхідність формування альтернативних економічних систем, які дозволяють налагодити ефективну взаємодію людини з навколишнім середовищем крізь призму функціонування підприємства. Альтернативним напрямом розвитку економічної систем є сталий розвиток, що визначає забезпечення життєдіяльності майбутніх поколінь, є фундаментом безперервності господарської діяльності підприємства на засадах системи управління економіко-екологічною безпекою, інформаційний простір якої синтезується в системах бухгалтерського обліку та економічного аналізу.

Для формування уявлення та обґрунтування впливу людини на навколишнє середовище через систему господарської діяльності проведено міждисциплінарне дослідження в контексті “людина-економіка-природа”. Це дозволило встановити, що економічна активність людини – визначальний фактор переходу до нової геологічної епохи, яку вчені-геологи називають Антропоцен. Розглядаючи економічну активність людини крізь призму понять “людина як фізична істота” та “людина як економічний агент”, обґрунтовано, що в її основі лежать мотиви та потреби людини. З розвитком суспільства змінювалися потреби й, відповідно, мотиви економічної активності людини. У цілому, людину як економічного агента варто розглядати в контексті сукупності людини фізичної та потреб, що мотивують її економічну активність. Економічна активність направлена на задоволення потреб людини, обумовлює використання природних ресурсів, видозміни природних умов через антропогенний вплив на навколишнє середовище.

За результатами дослідження наукових результатів іноземних вчених з проблем переходу до нової геологічної епохи, теорій трансформації соціально-економічних систем, ідентифіковано взаємозв'язки між геологічними епохами та підетапами, технократичного та економічного підходів до трансформації соціально-економічних систем. Зроблені висновки про глобальний вплив людини як економічного агента на навколишнє середовище та його безповоротну видозміну, що обумовлює пошук нових альтернативних економічних систем. Нова економічна система, що дозволяє

гармонізувати функціонування людини як економічного агента у взаємодії з навколишнім середовищем, повинна базуватися на положеннях сталого розвитку – мейнстріму економічної теорії, провідною концепцією в міжнародній та національній політиці.

Положення сталого розвитку є пріоритетними при управлінні економічними системами різних рівнів, формує систему управління безпечним функціонуванням суб'єктів господарювання різних галузей національної економіки. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність перегляду діючих підходів до системи управління підприємствами та її інформаційних підсистем, зокрема: бухгалтерського обліку та економічного аналізу (рис. 1).

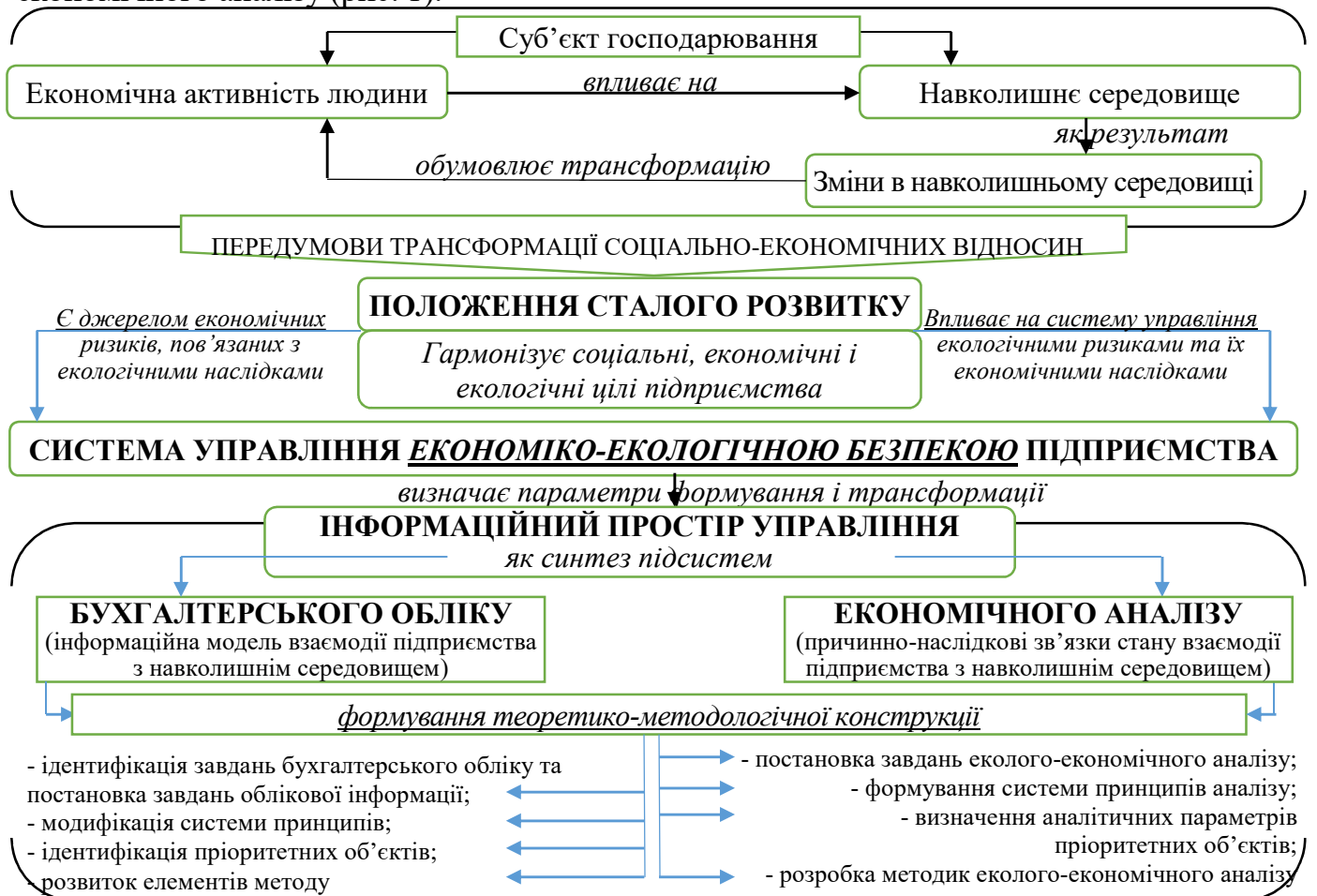

Рис. 1. Передумови розвитку теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств

Обґрунтовано місце еколого-економічної безпеки в сталому розвитку підприємства, що є основою формування теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу як складових інформаційного простору управління господарською діяльністю. Встановлено, що сталий розвиток визначається екологічним підходом до теорій трансформації економічної системи. Перехід до сталого розвитку вимагає відмови від діючих положень економічного розвитку та формулювання нових правил гри, які б забезпечили економіко-екологічну безпеку як основу гармонізованого суспільного національного розвитку.

Даний підхід до сталого розвитку зумовлений необхідністю зміни всіх структурних елементів інформаційного простору, зокрема, бухгалтерського обліку та

економічного аналізу. Саме ці інформаційні підсистеми управління в комплексі дозволяють управляти усіма факторами розвитку економічної системи, обумовленими економічними, соціальними та природними особливостями, тим самим забезпечити її збалансований розвиток. Доведено, що бухгалтерський облік є інформаційною моделлю взаємозв'язків підприємства з навколишнім середовищем, а економічний аналіз показує причинно-наслідкові зв'язки її стану.

Зважаючи на обраний трансформаційний підхід та сферу поширення категорії сталого розвитку, запропоновано розглядати її на рівнях економічних систем: мікроекономічний рівень, галузевий рівень, макроекономічний рівень, регіональний рівень, глобальний рівень. Сталий розвиток підприємства визначено з позиції станів та трансформації соціально-еколого-економічної системи підприємства, що визначає мету управління та напрями обліково-аналітичного забезпечення.

В частині категорій запропоновано авторські визначення сталого розвитку підприємства як стану (стан соціально-еколого-економічної системи підприємства, який характеризується гармонізацією соціальних, екологічних та економічних цілей підприємства та задоволення потреб усіх учасників суспільних відносин, на які впливає господарська діяльність, що дозволяє забезпечити інтереси сучасних та майбутніх поколінь) та як процесу (процес трансформації соціально-еколого-економічної системи підприємства та / або підтримання її у стані, який характеризується гармонізацією соціальних, екологічних та економічних цілей підприємства та задоволення потреб усіх учасників суспільних відносин, на які впливає господарська діяльність, що дозволяє забезпечити інтереси сучасних та майбутніх поколінь). В контексті понять як стан та як процес (комплекс заходів) обґрунтовано розуміння безпеки, економічної безпеки та економіко-екологічної безпеки підприємства. Зокрема, еколого-економічна безпека підприємства як стан – це стан соціально-еколого-економічної системи підприємства, який характеризується високим рівнем функціонування внутрішніх економіко-екологічних підсистем управління, ефективністю використання природних ресурсів та реагуванням на зміни у зовнішньому середовищі, що забезпечує безперервність функціонування та сталий розвиток в умовах економіко-екологічних загроз внутрішнього та зовнішнього середовищ; як процес – це система економіко-екологічних методів та заходів з управління господарською діяльністю, які направлені на забезпечення такого стану соціально-еколого-економічної системи підприємства, що характеризується високим рівнем функціонування внутрішніх економіко-екологічних підсистем управління, ефективністю використання природних ресурсів та реагуванням на зміни у зовнішньому середовищі з метою забезпечення безперервності функціонування та сталого розвитку в умовах економіко-екологічних загроз. В цілому, це дозволило структурувати результати дослідження та привести їх у відповідність до базової теорії.

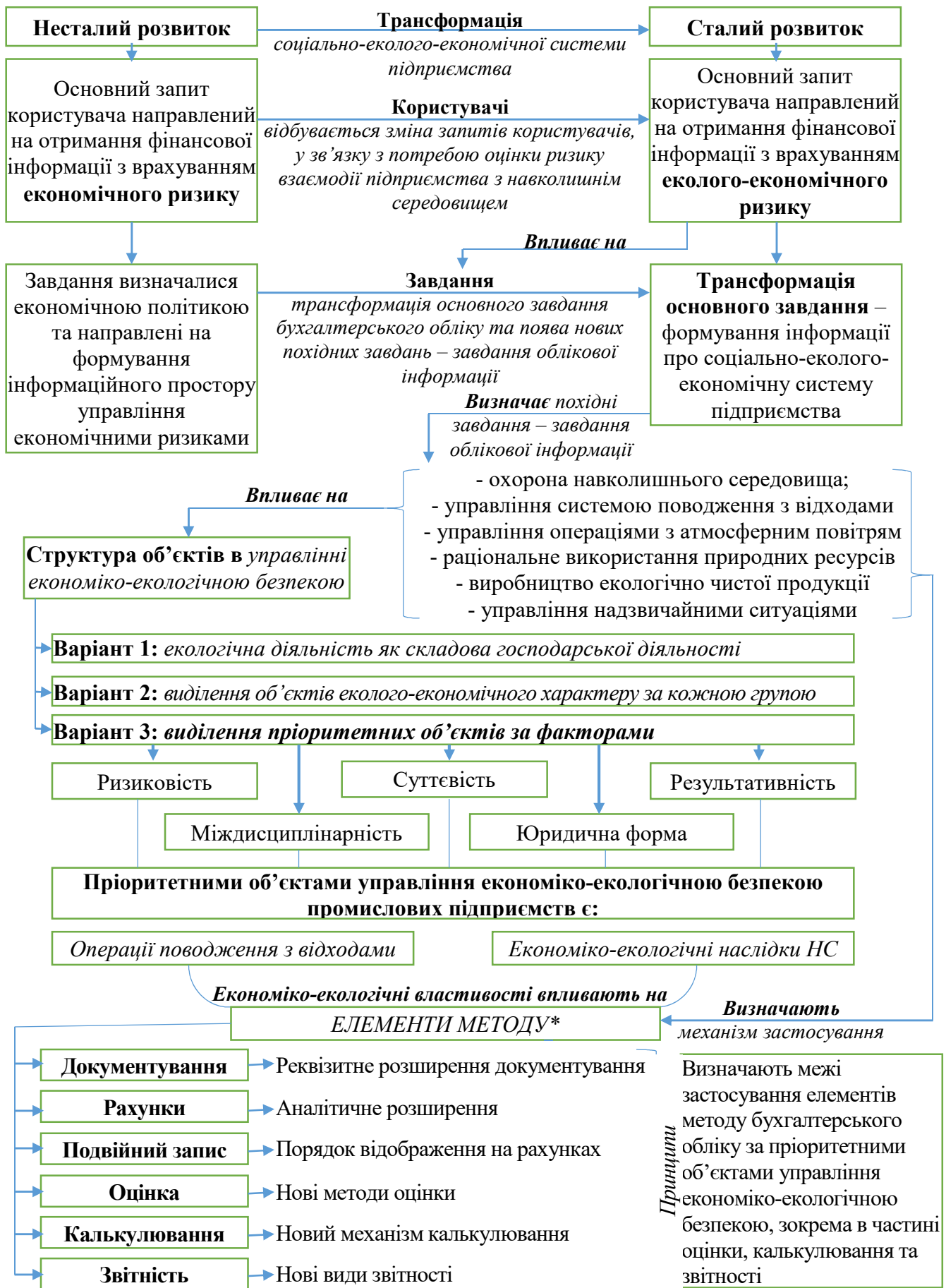
З метою адаптації системи обліково-аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою до положень сталого розвитку обґрунтовано порядок трансформації системи бухгалтерського обліку відповідно до сучасних міжнародних моделей регулювання сталого розвитку підприємств (AA1000, GRI (Глобальна ініціатива зі звітності), Стандарти Саншайн, Глобальний договір ООН, Принципи Екватора).

У другому розділі **“Теоретико-методологічна конструкція бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств”** розроблена теоретико-методологічна конструкція бухгалтерського обліку, що передбачає вивчення господарської діяльності як соціально-еколога-економічної системи. Це дозволило значно розширити бухгалтерське теоретичне знання та сформулювати напрями трансформації методології бухгалтерського обліку.

Господарська діяльність, виступаючи об'єктом бухгалтерського обліку, є соціально-еколога-економічною системою, яка визначає взаємодію підприємства із зовнішнім середовищем. Це дозволяє розглядати бухгалтерський облік як інформаційну модель такої взаємодії. Взаємодія підприємства із зовнішнім середовищем визначена шляхом ідентифікації зв'язків із соціальним, екологічним та економічним середовищами. Дані зв'язки фактично складають господарську діяльність та проявляються в двох площинах: по-перше, системи зовнішнього середовища виступають постачальниками ресурсів, які використовуються в результаті господарської діяльності; по-друге, господарська діяльність впливає на системи зовнішнього середовища, що можуть змінювати окремі елементи, або ж систему в цілому. Вони поєднують елементи і впливають на поведінку системи в цілому, її безперервне безпечне функціонування. Вивчення господарської діяльності як соціально-еколога-економічної системи визначає напрями розвитку бухгалтерського обліку як інформаційної моделі, її взаємодії із зовнішнім середовищем. Зважаючи на це, в роботі запропоновано теоретико-методологічну конструкцію бухгалтерського обліку в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємства (рис. 2), під якою розуміємо комплекс внутрішніх взаємозв'язків між складовими системи бухгалтерського обліку, зокрема: завдань, принципів, об'єктів та елементів методу, що забезпечують формування транспарентного інформаційного простору прийняття управлінських рішень.

Визначено, що при ідентифікації системи об'єктів бухгалтерського обліку для формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою потрібно дотримуватися одного з підходів: 1) обґрунтування екологічної діяльності як окремої складової господарської діяльності підприємства й, відповідно, ідентифікація об'єктів бухгалтерського обліку; 2) виділення за кожною групою об'єктів бухгалтерського обліку тих об'єктів, що мають економіко-екологічний характер; 3) виділення пріоритетних об'єктів бухгалтерського обліку, управління якими дозволить встановити відповідний рівень економіко-екологічної безпеки підприємства.

Обґрунтовано, що найбільш ефективним підходом є виділення пріоритетних об'єктів, адже це: 1) не дозволяє розпорошувати інформацію та при прийнятті стратегічно важливих управлінських рішень концентрувати увагу на найбільш суттєвій інформації щодо об'єктів, які визначають стан економіко-екологічної безпеки; 2) при виділенні за кожною групою, еколога-орієнтованих об'єктів, облікова інформація є виокремленою, а тому не дає повного відображення стану господарської діяльності й, відповідно, рівня її економіко-екологічної безпеки; 3) пріоритетність об'єктів обумовлюється їх ризиковістю, а, отже, управлінські рішення будуть базуватися на обліковій інформації, яка дозволить попереджати ризики; 4) виокремлення екологічної діяльності в структурі господарської діяльності не відповідає меті функціонування підприємства – отримання прибутку, адже не вся екологічна діяльність приносить доходи, а отже і прибуток; 5) господарська діяльність, в цілому,

* Відображені ті елементи методу, які були розвинуті в роботі

Рис. 2. Теоретико-методологічна конструкція бухгалтерського обліку в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств

може бути еколого-орієнтована шляхом зменшення впливу на навколишнє середовище, а тому виділення окремих її складових в екологічну діяльність є не доцільним (екологічну орієнтованість господарської діяльності будуть визначати лише окремі пріоритетні об'єкти екологічного характеру).

Для формування системи об'єктів управління економіко-екологічною безпекою запропоновано сукупність критеріїв: ризиковість (об'єкт визначається в залежності від виду можливих (позитивних / негативних) наслідків, пов'язаних з ним та їх впливом на стан економіко-екологічної безпеки); суттєвість (об'єкт визначається в залежності від його економічної величини в сукупному складі об'єктів бухгалтерського обліку та його значення в управлінні); результативність (об'єкт визначається в залежності від економічного результату, який можливо отримати від управління ним та його значення в зменшенні негативного впливу на навколишнє середовище); міждисциплінарність (об'єкт повинен виступати об'єктом екології або природокористування та економічних відносин); юридична форма (об'єкт повинен мати відповідну юридичну форму, тобто виступати об'єктом економічних відносин, врегульованих законодавством). За умови, що зазначені об'єкти задокументовані та оцінені, вони виступатимуть об'єктами облікового відображення. На основі визначення пріоритетності об'єктів обґрунтовано напрями застосування елементів методу, покладених в основу розробки методології облікового відображення операцій поводження з відходами та економіко-екологічних наслідків НС, які визначено для промислових підприємств як пріоритетні.

Вивчення завдань бухгалтерського обліку дозволило встановити, що більшість з них виділені неправомірно, адже складові системи бухгалтерського обліку, зокрема елементи його методу, не дозволяють виконати їх. Так, розглядаючи бухгалтерський облік як пізнавальний процес, об'єктом якого є господарська діяльність, а елементи його методу як складові процесу пізнання, обґрунтовано виділення одного завдання, а саме формування інформації про стан соціально-еколого-економічної системи підприємства, яка задовольняє користувачів. В свою чергу, облікова інформація виконує сукупність завдань, які реалізуються управлінськими рішеннями, прийнятими на її основі. Завдання облікової інформації визначені як похідні завдання бухгалтерського обліку, які запропоновано групувати за напрями економіко-екологічного, економіко-соціального та соціально-екологічного характеру. Визначено підгрупи завдань економіко-екологічного характеру (охорона навколишнього середовища, управління системою поводження з відходами, операціями поводження з атмосферним повітрям, раціональне використання природних ресурсів, управління в умовах НС) та їх прояв на рівнях соціально-економічних відносин.

Принципи бухгалтерського обліку забезпечують отримання облікової інформації, властивості якої дозволяють приймати ефективні управлінські рішення, покладені в основу формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою. У зв'язку з цим розроблено напрями їх модифікації у забезпеченні сталого розвитку. Запропоновано замінити принцип єдиного грошового вимірника на принцип універсального грошового вимірника, що дасть можливість використання інших вимірників для формування бухгалтерської звітності з узагальненням у грошовому вимірнику. Принципи, які визначають порядок застосування методу оцінки, запропоновано модифікувати, зокрема: обачності – відповідно до концепції

справедливої вартості; історичної (фактичної) собівартості – замінити на принцип релевантного оцінювання. При використанні принципів нарахування, відповідності доходів і витрат та повного висвітлення обґрунтовано необхідність врахування можливості НС. В цілому це дозволяє змінити механізм формування інформаційного простору та отримати транспарентну облікову інформацію.

У третьому розділі **“Методологія і організація бухгалтерського обліку відходів в управлінні економіко-екологічною безпекою підприємств”** розроблені організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами, які дозволяють формувати інформаційний масив, що характеризує природні та організаційні зв’язки підприємства з навколишнім середовищем.

Поєднуючи два підходи до сутності відходів (а саме відходи як результат виробництва та відходи в системі “людина-підприємство – навколишнє середовище”), обґрунтовано їх комплексне та системне значення. Комплексність поняття “відходи” визначає їх багатоаспектний прояв в економічних відносинах та взаємодії з навколишнім середовищем, а системне значення полягає в тому, що відходи є результатом взаємодії економічної та природної систем, в свою чергу, є фактором їх функціонування як в певний проміжок часу, так і в майбутньому. Визначено критерії, які можна застосовувати для визнання відходів економічними ресурсами (наявність права власності, можливість реалізації, отримання економічних вигід та отримання екологічного ефекту), що є основою нового розуміння даного поняття та базисом для формування поведінки підприємств щодо поводження з ними. Визнання відходів об’єктами бухгалтерського обліку необхідно розглядати в сукупності з операціями поводження з відходами, що дає можливість в комплексі підійти до формування організаційно-методичного забезпечення. Критерії визнання в бухгалтерському обліку будуть залежати як від економічних, так і фізичних властивостей відходів, які враховані в розробленій класифікації. Запропоновано виділяти класифікаційні ознаки в розрізі економічних та фізичних властивостей і визначати їх вплив на господарську діяльність, управління економіко-екологічною безпекою та облікове відображення для двох типів суб’єктів господарювання – підприємств-виробників та підприємств-утилізаторів.

Обґрунтовано місце відходів у системі управління економіко-екологічною безпекою на основі визначення порядку їх виникнення на всіх етапах господарської діяльності та напрямів поводження з ними як на внутрішньому, так і міжгосподарському рівнях. Це дозволило розробити механізм (алгоритм) ідентифікації та визнання відходів в бухгалтерському обліку (рис. 3). Алгоритм включає всі можливі варіанти їх утворення та напрями управління ними, що визначає залежність облікового відображення відходів від методів калькулювання собівартості та обліку витрат. Визначено місце відходів та операцій поводження з ними в системі об’єктів бухгалтерського обліку, на основі чого запропоновано критерії їх визнання.

Удосконалено організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку утворення відходів у розрізі елементів методу. Зокрема, обґрунтовано необхідність реквізитного розширення первинного документування, що обумовлює удосконалення діючих та впровадження нових первинних документів, зокрема: 1) форми накладної на внутрішнє переміщення зворотних відходів, яка передбачає зазначення місця утворення відходів, відповідно до запропонованого переліку та місць передачі відходів; 2) відомість

утворення та переміщення незворотних відходів, що дозволить вести позабалансовий облік в кількісному вираженні та проводити контроль за дотриманням норм щодо їх утворення; 3) форми розрахунків відхилень утворення відходів від норм, які враховують клас безпеки та рівень токсичності відходів. Запропонований авторський підхід до оцінки утворених відходів побудований на основі напрямів їх подальшого використання. За кожним напрямом подальшого використання визначено їх місце у системі об'єктів бухгалтерського обліку, метод та порядок оцінки.

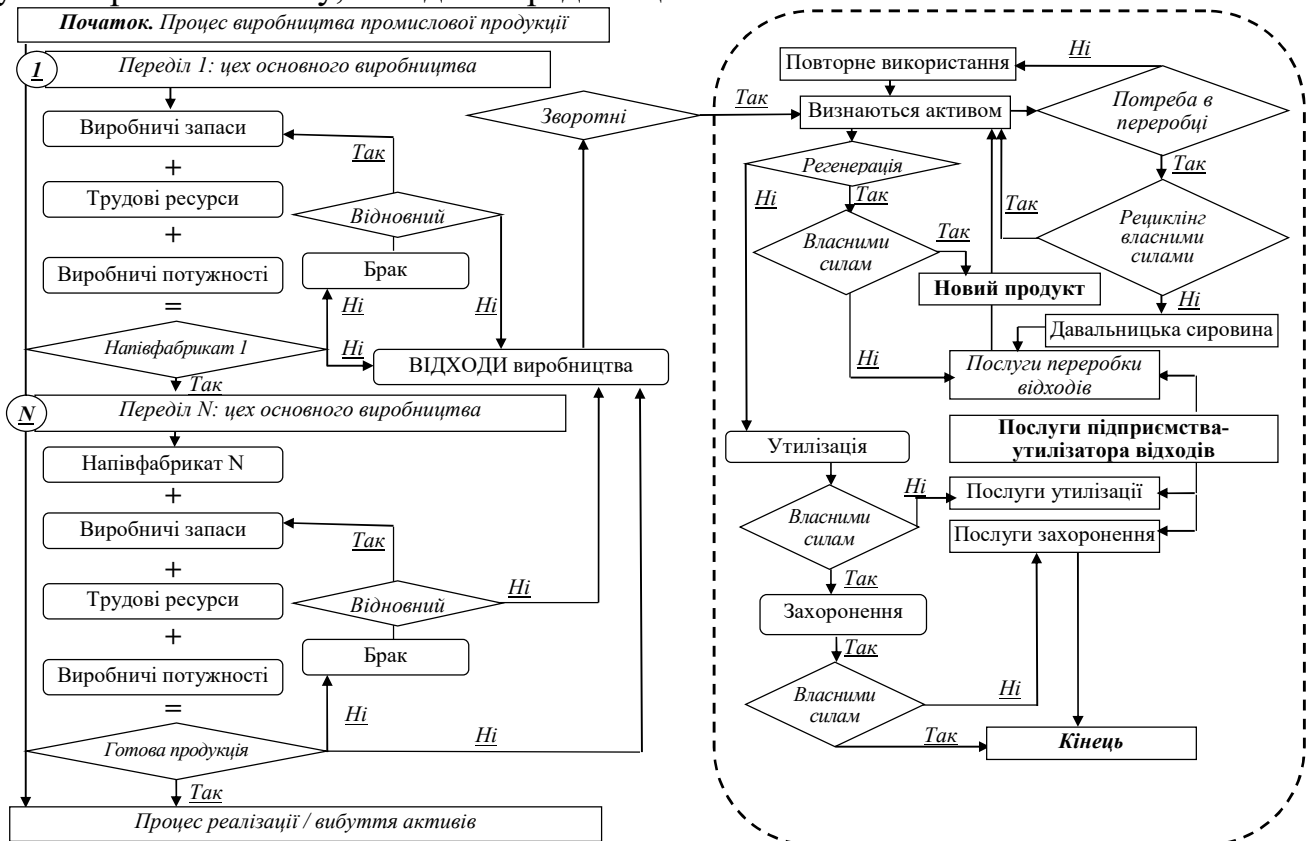

Рис. 3. Алгоритм ідентифікації та визнання відходів підприємств

Розроблено аналітичний облік утворених зворотних відходів, використання якого в умовах комп'ютерних технологій дозволить привести у відповідність процес формування інформації таким вимогам як аналітичність, точність, оперативність, економічність. Це покладено в основу запропонованого порядку відображення операцій з утворення відходів на рахунках бухгалтерського обліку в розрізі бізнес-процесів та місць виникнення. Визначено, що система калькулювання впливає на порядок відображення відходів, утворених у цехах основного та допоміжного виробництва. Зважаючи, що обраним методом калькулювання є попередільний, а методом обліку витрат – нормативний, вартість утворених відходів впливає на витрати переділу, тобто напівфабрикат, який передається на кожен наступний переділ. Крім того, за умови нормативного методу обліку витрат, утворені відходи необхідно відображати в межах норми з подальшим відображенням відхилень, на що, в свою чергу, впливає показник нормальної виробничої потужності та обсяги виробництва.

Визначено складові системи поводження з відходами, що уможливило розробку моделі бухгалтерського обліку операцій поводження зі зворотними відходами (рис. 4). Дана модель враховує всі можливі господарські операції, пов'язані з відходами, а також технологічну специфіку калькулювання послуг з переробки.

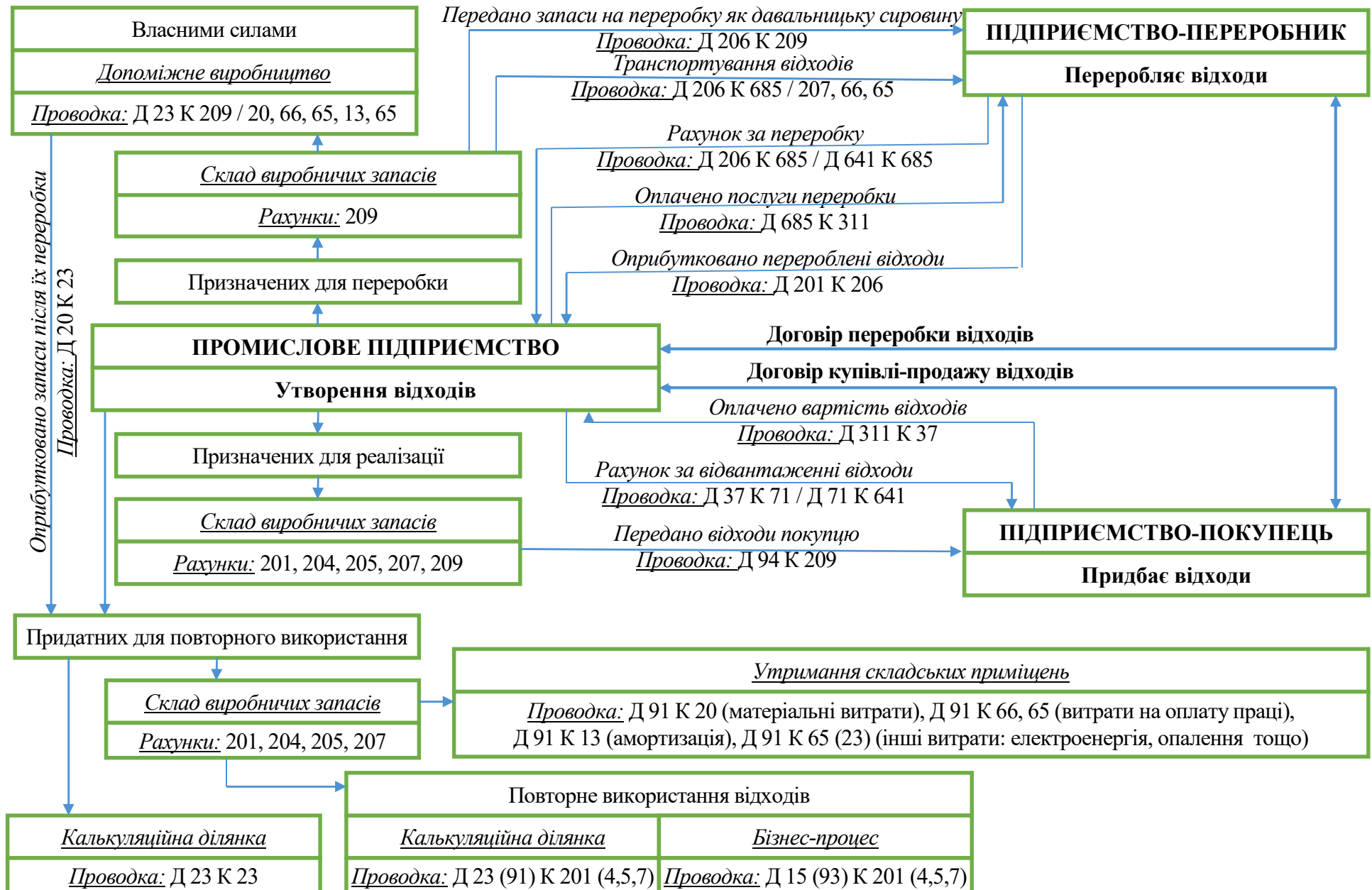

Рис. 4. Модель бухгалтерського обліку операцій поводження зі зворотними відходами підприємств

Запропоновано порядок формування складових собівартості послуг з переробки відходів власними силами, який враховує особливості формування прямих виробничих витрат і новий механізм розподілу загально-виробничих витрат. Розроблено методичний підхід до бухгалтерського обліку та калькулювання вартості виробничих запасів, утворених у результаті переробки відходів сторонніми особами (табл. 1) та модель бухгалтерського обліку операцій з утилізації безповоротних відходів підприємств.

Таблиця 1

Порядок бухгалтерського обліку та калькулювання вартості виробничих запасів, утворених в результаті переробки відходів сторонніми особами

<u>Варіант 1: Утворення одного виду запасів з переданих відходів</u>			
<u>Складові вартості при утворенні одного виду запасів після переробки</u>			
<i>Прямі витрати</i>		<i>Непрямі витрати</i>	
Вартість відходів	Вартість переробки	Вартість зберігання	Вартість транспортування
Прямо відносяться на вартість запасів, утворених в результаті переробки відходів, якщо утворюється один вид запасів		Розподіляються між видами відходів за:	
		- <i>обсягами, якщо</i>	<u>одногобаритні</u>
		- <i>вартістю, якщо</i>	<u>різногабаритні</u>
<u>Відображення на рахунках бухгалтерського обліку складових витрат</u>			
Д 206 К 209	Д 206 К 685	Д 206 К 91	Д 206 К 685 / 20, 13, 66, 65
<u>Розрахунок собівартості одиниці запасу, утвореного в результаті переробки відходів</u>			
$\text{Вод.} = \frac{\text{ВВ} + \text{ВП} + \text{ВЗ} + \text{РВП}}{\text{Ов}}, \text{ де}$			
Вод. – вартість одиниці запасу; ВВ – вартість відходів; ВЗ – вартість зберігання; ВП – вартість переробки; РВП – розподілені витрати переробки; Ов – обсяг відходів			
<u>Варіант 1: Утворення декількох видів запасів з переданих відходів</u>			
Вартість відходів	Вартість переробки	Вартість зберігання	Вартість транспортування
Розподіляється між видами запасів, утворених в результаті переробки відходів:			
Пропорційно вартості подібних запасів		За рівнями:	
<i>База розподілу:</i> $\bar{Ц} = \frac{Вн}{Оз}$, де $\bar{Ц}$ – середня ціна надходжень за звітний період; Вн – вартість надходжень запасів за звітний період; Оз – обсяг запасів; <i>Порядок розподілу:</i> $k = \frac{Вв \text{ або } Вп}{Впз1 + Впз2 + Впзп}$; $Ввп \text{ (або } Впп) = Впзп * k$, де k – коефіцієнт розподілу, Вв – вартість відходів, Вп – вартість переробки		А) В розрізі окремих видів відходів, за базами:	
		- <i>обсягами, якщо</i>	<u>одногобаритні</u>
		- <i>вартістю, якщо</i>	<u>різногабаритні</u>
		Б) В розрізі отриманих запасів, за базою: Вартість подібних запасів	
<u>Відображення на рахунках бухгалтерського обліку складових витрат</u>			
Д 206.1 / 206.2 К 209	Д 206.1 / 206.2 К 685	Д 206.1 / 206.2 К 91	Д 206.1 / 206.2 К 685

Розроблені організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами дозволяють сформулювати інформаційне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою, яке враховує економічну та екологічну результативність й оцінити рівень безпечного функціонування підприємства.

У четвертому розділі “**Облікове забезпечення управління економіко-екологічними наслідками надзвичайних ситуацій на підприємствах**” вирішено методологічну проблему облікового забезпечення управління господарською діяльністю в умовах НС, що уможливило розширення інформаційного простору системи управління економіко-екологічною безпекою.

Уточнено змістовне наповнення понять “надзвичайна ситуація” та “небезпечна подія”. Встановлено, що подія є первинним явищем, що, в свою чергу, призводить до ситуації в певній системі економічних відносин. Сукупність подій та ситуацій, які порушують нормальні умови взаємодії, характеризують діяльність підприємства в умовах НС. Причому, ці події можуть бути викликані як подіями та ситуацією в зовнішньому середовищі, так і у внутрішньому середовищі.

Структуровано об'єкти управління економіко-екологічною безпекою підприємств в умовах НС відповідно до їх класифікатора. Це дозволило визначити комплекс об'єктів бухгалтерського обліку та сформуванню методологію їх облікового відображення. Всі об'єкти обумовленні НС техногенного, природного та соціального характеру, згруповано за трьома групами:

1) економіко-екологічні наслідки НС, до яких віднесено: втрачені або пошкоджені оборотні та необоротні активи; зобов'язання перед економічними агентами (держава, підприємства, населення), що виникли в результаті нанесення шкоди від НС; втрачені економічні вигоди, які підприємство могло отримати за умови функціонування в нормальних умовах; економічні збитки, отримані в результаті НС. Наслідки екологічного характеру, які можуть бути економічно оцінені, відображаються в бухгалтерському обліку та можуть бути ідентифіковані за наступними напрямками: економічно виражена заподіяна шкода навколишньому середовищу; економічно виражена заподіяна шкода здоров'ю населення;

2) заходи превентивного характеру, до яких віднесено заходи капітального характеру (удосконалення технологічних процесів, що унеможливають або зменшують ймовірність настання надзвичайних подій техногенного характеру, капітальний ремонт діючого обладнання, або придбання нового обладнання, з метою забезпечення уникнення НС), так і поточного характеру (формування складу оборотних активів, які використовуватимуться для подолання наслідків в майбутньому, а також витрати на навчання персоналу) та фінансового забезпечення (формування відповідних резервів, або ж страхування ризиків настання НС техногенного характеру);

3) заходи з ліквідації економіко-екологічних наслідків НС, направлені на подолання наслідків та зменшення обсягів і зони поширення НС. В межах зазначених підгруп ідентифіковано наступні групи об'єктів: використання власних необоротних активів (амортизація); використання власних оборотних активів (матеріальні витрати); послуги сторонніх осіб (інші витрати); використання робочої сили (витрати на оплату праці та соціальні заходи).

Розроблено організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку операцій, пов'язаних з превентивними заходами та заходами з подолання еколого-економічних наслідків НС, зокрема таких, які мають капітальний характер та полягають в наступному: 1) запропоновано зміни до Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку (рахунки: 15, 10, 11) в частині операцій, пов'язаних з превентивними заходами та заходами з ліквідації наслідків НС; 2) розроблено модель бухгалтерського обліку капітальних витрат, пов'язаних з превентивними заходами та заходами з ліквідації наслідків НС, що має комплексний характер, адже враховує всі можливі напрями як формування необоротних активів різного призначення, так і їх подальшого використання в господарській діяльності підприємства під час забезпечення його економіко-екологічної безпеки. Щодо поточних превентивних заходів та заходів з ліквідації НС: 1) запропоновані зміни до Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку в частині рахунку 97 "Інші витрати" (введено субрахунок 978 "Витрати від НС" для відображення витрат від НС та поточних витрат, пов'язаних з ліквідацією їх наслідків); 2) розроблено порядок облікового відображення витрат на ліквідацію економіко-екологічних наслідків НС.

На основі вивчення впливу НС на господарську діяльність підприємства обґрунтовано взаємозв'язок економіко-екологічних наслідків НС з об'єктами бухгалтерського обліку, що покладено в основу розроблених організаційно-методологічних положень їх облікового відображення (табл. 2).

Таблиця 2

Організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій на підприємствах

№ з/п	Господарська операція	Документування / інвентаризація	Оцінка	Кореспонденція	
				Д	К
Економічні наслідки надзвичайних ситуацій					
<u>Необоротні активи:</u>					
1.	Відображено втрату необоротних активів: - в межах нарахованої амортизації	Акт інвентаризації, Акт списання	Балансова вартість зносу	13	10, 11
2.	- в межах залишкової вартості	Акт списання	Залишкова вартість	978.1.1	10, 11
3.	- в межах гудвілу у випадку перевищення справедливої вартості над балансовою	Акт оцінки	Ринкова вартість за мінусом залишкової	978.1.1	191
4.	Відображено пошкодження необоротних активів: - змінено статус необоротного активу	Довідка бухгалтерії	Балансова вартість	10, 11 (x)	10, 11
5.	- відображено вартість пошкоджень в межах залишкової вартості	Розрахунок, Акт оцінки	Ринкова вартість, залишкова вартість	978.1.1	10, 11 (x)
6.	- відображено вартість пошкоджень понад залишкову вартість		Ринкова вартість, залишкова вартість		
<u>Оборотні активи:</u>					
7.	Відображено втрату готової продукції: - яка знаходилася на складі за мінусом зворотних відходів	Акт списання, Акт інвентаризації готової продукції на складі	Фактична собівартість	978.1.1	26
8.	- відображено утворені зворотні відходи		Вартість подібних активів	209	26
9.	- відображено незворотні відходи		Кількісне вираження	071	-
10.	- яка знаходилася у виробництві за виключення виправного браку та зворотних відходів	Акт інвентаризації незавершеного виробництва	Фактична собівартість	978.1.1	23
11.	- відображено вартість виправного браку		Фактична собівартість	24	23
12.	- відображено вартість зворотних відходів		Вартість подібних активів	20, 209	23
<u>Зобов'язання:</u>					
13.	Відображено зобов'язання за невиконання договорів	Довідка, договір	Відповідно до договору	978.1.1	631, 685
14.	Відображено зобов'язання за пошкодження майна інших суб'єктів господарювання	Судове рішення, довідка, договір	Оцінка за діючою методикою оцінки	978.1.1	685
15.	Списано втрати економічного характеру від НС на фінансові результати	Довідка	-	79	978.1.1

В роботі розроблено якісно новий методологічний підхід до бухгалтерського обліку наслідків НС в розрізі соціальних, економічних та екологічних наслідків. Зокрема, запропоновано механізм оцінки таких наслідків: економічні (оборотні та необоротні активи, зобов'язання, вартість яких переоцінюється на дату, яка передувала НС); екологічні (понаднормові відходи, пошкодження природних ресурсів, екологічні штрафи, забруднення навколишнього середовища); соціальні наслідки (зобов'язання перед працівниками та перед іншими фізичними особами). Відповідно до нових методів оцінки обґрунтовано порядок їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

У зв'язку з відсутністю методичних рекомендацій щодо облікового відображення економіко-екологічних наслідків, які зумовлені бойовими діями та анексією державних територій, в системі бухгалтерського обліку не генерується інформація, яка дозволяє приймати відповідні управлінські рішення. Розроблено алгоритм бухгалтерського обліку майна, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях та операцій з ним (рис. 5).

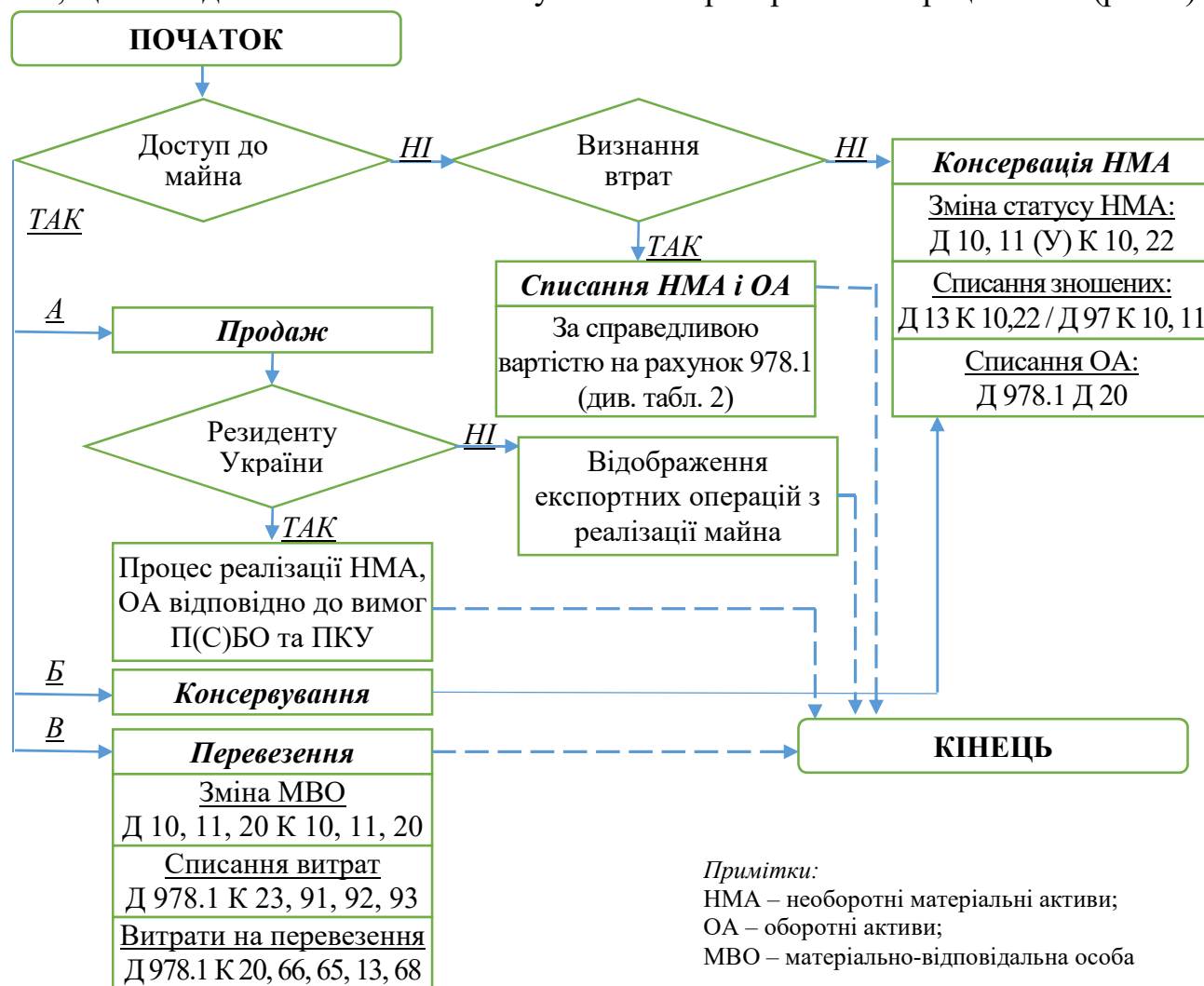

Рис. 5. Бухгалтерський облік майна, що знаходиться на окупованій території

Запропонований алгоритм передбачає три варіанти операцій з майном: 1) продаж майна через здійснення зовнішньоекономічної діяльності; 2) консервування необоротних матеріальних активів; 3) перевезення з тимчасово окупованої території. Обрання того чи іншого варіанту визначається можливістю доступу до майна, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях. В роботі розроблені методологічні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків бойових дій на території, яка підконтрольна державній владі. Стосовно підприємств на непідконтрольній території, бухгалтерський облік їх майна запропоновано здійснювати в розрізі операцій: 1) консервування майна та списання оборотних активів; 2) списання на втрати вартості оборотних та необоротних активів, а також незавершеного виробництва, за умов наявності інформації про знищення майна на відповідній території, яка оприлюднена державними органами.

Впровадження в практичну діяльність підприємств розроблених пропозицій дозволило підвищити якісні властивості інформації, необхідної для управління економіко-екологічною безпекою підприємства в умовах НС.

У п'ятому розділі **“Формування аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств”** розширено розуміння економічного аналізу через обґрунтування організаційно-методологічних положень одного з його видів – еколого-економічного аналізу, що дозволило розвинути теорію та метод економічного аналізу щодо питань забезпечення ефективної взаємодії підприємства з навколишнім середовищем.

За результатами дослідження видів економічного аналізу в цілому та специфіки застосування еколого-економічного, зокрема, сформовано ознаки останнього, до яких віднесено: специфічні об'єкти управління, функціональна пов'язаність об'єктів, методи вивчення та напрями дослідження господарської діяльності. Еколого-економічний аналіз є складовою економічного аналізу, який вивчає специфічні об'єкти управління, що характеризують взаємодію підприємства з навколишнім середовищем. Обґрунтовано мету і завдання, предмет, об'єкт та складові принципів еколого-економічного аналізу. Під метою запропоновано розуміти формування інформації про вплив господарської діяльності підприємства на навколишнє середовище на основі встановлених причинно-наслідкових зв'язків. Зазначене дозволяє отримати комплексну оцінку для прийняття управлінських рішень щодо зміни параметрів системи управління в цілому та окремих підсистем управління, направлених на забезпечення еколого-економічної безпеки. Предметом еколого-економічного аналізу визначено причинно-наслідкові зв'язки, які характеризують стан взаємозв'язку господарської діяльності підприємства з навколишнім середовищем та визначають рівень еколого-економічної безпеки підприємства. Це уможливило формування якісного інформаційного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою з урахуванням економічної та екологічної результативності й, відповідно, оцінку рівня безпечного функціонування підприємства. Сукупним об'єктом еколого-економічного аналізу є господарська діяльність в частині взаємозв'язків з навколишнім середовищем, які визначають рівень економіко-екологічної безпеки.

Запропоновано методику еколого-економічного аналізу операцій поводження з відходами, яка полягає в розробці: 1) моделі аналізу процесу виробництва в частині поводження з відходами (табл. 3); 2) методики аналізу собівартості переробки, утилізації та захоронення відходів; 3) моделі еколого-економічного аналізу рентабельності функціонування системи поводження з відходами (коефіцієнти загальної рентабельності, рентабельності переробки відходів, рентабельності використання, рентабельності реалізації), що дозволяють оцінити її ефективність та значення в забезпеченні економіко-екологічної безпеки підприємства. Запропоновані підходи до оцінки системи поводження з відходами розширюють метод еколого-економічного аналізу та є складовою методології економічного аналізу в цілому. Сформовані пропозиції дозволяють налагодити якісну систему аналітичного забезпечення, яка є складовою інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою. Зокрема, запропоновані показники надають можливість встановити причинно-наслідкові зв'язки щодо рівня економіко-екологічної безпеки, виявити резерви в системі поводження з відходами, а також оцінити ефективність даної системи, що в цілому сприяє формуванню управлінських рішень як в частині поводження з відходами, так і виробничого процесу в цілому.

Таблиця 3

Модель еколого-економічного аналізу процесу виробництва в частині поводження з відходами

Напрями еколого-економічного аналізу			
Утворення відходів	Повторне використання	Ресурсозаміщення	Економічна результативність
Групи показників			
Коефіцієнт відходовитратності ($k_{вв}$)	Коефіцієнт відходоємності ($k_{вм}$)	Коефіцієнт відходозаміщення ($k_{вз}$)	Економія в результаті відходозаміщення ($k_{евз}$)
Показує, який обсяг відходів утворюється в результаті виробництва готової продукції на 1 грн.	Показує, який обсяг відходів повторно використовується для виробництва готової продукції на 1 грн.	Показує, яка частинна матеріального ресурсу і-го виду замінюється повторним використанням відходів	Показує на скільки змінилася вартість матеріальних витрат в результаті заміщення і-го ресурсу відходами
Зворотні відходи			
$k_{вв} = \frac{\text{вартість ЗВ}}{\text{собівартість ГП}}$ $k_{вв} = \frac{\text{обсяг ЗВ}}{\text{обсяг ГП}}$	$k_{вм} = \frac{\text{вартість ВР}}{\text{собівартість ГП}}$ $k_{вм} = \frac{\text{обсяг ВР}}{\text{обсяг ГП}}$	$k_{вз} = \frac{\text{вартість ВРі}}{\text{вартість МРі}}$ $k_{вз} = \frac{\text{обсяг ВРі}}{\text{обсяг МРі}}$	$E_{евз} = MB - MB_i \times k_{евз}$
Незворотні відходи			
$k_{вв} = \frac{\text{обсяг ЗВ}}{\text{обсяг ГП}}$ $k_{вв} = \frac{\text{витрати на утилізацію}}{\text{собівартість ГП}}$	Не розраховується, адже незворотні відходи не використовуються повторно на підприємстві		
ZB – зворотні відходи утворені за період, грн. / тон; $ГП$ – готова продукція виготовлена за період, грн.	$ВР$ – вторинні ресурси, вартість, яких складається із суми утворених відходів та витрат на переробку, грн.	$ВРі$ – вартість і-го виду вторинних ресурсів, яка заміщала вартість і-го виду матеріального ресурсу ($МРі$), грн.; $МВ$ – матеріальні витрати в цілому, грн.	
Напрями розрахунку			
за видами продукції; за переділами (в якості показника собівартості береться собівартість напівфабрикату переділу); за калькуляційними ділянками	за видами продукції		за видами матеріальних ресурсів; за видами продукції; за переділами
Фактори для побудови факторних моделей			
- при аналізі за окремим видом продукції враховуються: відходи утворені за окремим переділом та / або калькуляційною ділянкою, види відходів; - при аналізі за окремим переділом враховуються: відходи утворені за окремими видами, калькуляційними ділянками, видами напівфабрикатів, які є результатом переділу та види відходів	Факторами виступають вторинні ресурси, які заміщують відповідні види матеріальних ресурсів та, які використовуються на окремих переділах чи калькуляційних ділянках виробничого процесу		Факторами можуть виступати вторинні ресурси, які утворені в результаті переробки власними силами або з використанням послуг сторонніх осіб

Аналітичне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств в умовах НС запропоновано формувати шляхом використання наступних показників: ефективності заходів превентивного характеру, ефективності заходів з ліквідації наслідків НС, втрати прибутку в результаті втрати робочого часу (форм. 1), втрати прибутку в результаті пошкодження або знищення необоротних та оборотних активів (форм. 2).

$$\text{ВПнзч} = \frac{\text{ПП}}{\text{НФРЧ}} \times \text{ФВРЧ} \quad (1)$$

де, ВПнзч – втрата прибутку в результаті НС (через втрату робочого часу); ПП – плановий прибуток; НФРЧ – нормативний фонд робочого часу; ФВРЧ – фактична втрата робочого часу.

$$\text{ВПнзс} = \frac{\text{ПП}}{\text{ВА}} \times \text{ФВВА} \quad (2)$$

де, ВПнзс – втрата прибутку в результаті НС (через пошкодження активів); ПП – плановий прибуток; ВА – вартість активів; ФВВА – фактична вартість пошкоджених або знищених активів.

В результаті застосування запропонованих показників на підприємствах машинобудування (ПАТ “Старокраматорський машинобудівний завод” – ПАТ “СКМЗ”; ПАТ “Новокраматорський машинобудівний завод” – ПАТ “НКМЗ”, ПАТ “Енергомашспецсталь” – ПАТ “ЕМСС”; ПАТ “Дружківський машинобудівний завод” – ПАТ “ДМЗ”; ПАТ “Верхньодніпровський машинобудівний завод” – ПАТ “ВМЗ”) за даними 2014 р. встановлено наступне: *в частині поводження з відходами*: 1) коефіцієнт відходовитратності (тенденція до зменшення) коливається від 0,04 (ПАТ “ДМЗ”) до 0,11 (ПАТ “ВМЗ”); 2) коефіцієнти відходоємності (тенденція до збільшення) – від 0,03 (ПАТ “СКМЗ”) до 0,07 (ПАТ “ЕМСС”); 3) коефіцієнт відходозаміщення (тенденція до збільшення) коливається від 0,12 (ПАТ “ЕМСС”) до 0,17 (ПАТ “НКМЗ”); 4) загальна рентабельність – від 0,12 (ПАТ “ДМЗ”) до 0,31 (ПАТ “ЕМСС”); 5) рентабельність переробки відходів – від 0,24 (ПАТ “ЕМСС”) до 0,47 (ПАТ “НКМЗ”); 6) рентабельність використання відходів на ПАТ “СКМЗ” – 0,35 та ПАТ “НКМЗ” – 0,54 (дані на інших підприємствах відсутні); 7) рентабельність реалізації відходів на ПАТ “ДМЗ” – 0,15 та на ПАТ “ВМЗ” – 0,33 (дані на інших підприємствах відсутні); *в частині еколого-економічних наслідків НС*: розрахунку підлягав показник втрати прибутку в результаті втрати робочого часу через надзвичайні ситуації на підприємствах: ПАТ “СКМЗ” – 94373 грн., ПАТ “НКМЗ” – 619985 грн., ПАТ “ЕМСС” – 111919 грн.

В цілому, апробація методики еколого-економічного аналізу операцій поводження з відходами та наслідків НС дозволила: на ПАТ “НКМЗ” – в першому півріччі виявити резерви зменшення собівартості переробки відходів – 1,4 %; економії первинних ресурсів – 2,3 %; на ПАТ “СКМЗ” – зменшити базу оподаткування екологічним податком на 1,5 %; на ПАТ “ЕМСС” – розробити комплекс превентивних заходів щодо НС та механізму їх фінансування.

ВИСНОВКИ

Розвиток теоретичних та методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств спрямований на формування нового наукового економічного знання, направлено на розв’язання проблем розробки інформаційного простору управління сталим розвитком економічних систем різних рівнів. У результаті дослідження отримано наукові результати теоретичного, методологічного та практичного спрямування, зокрема:

1. Визначено наукові економіко-екологічні передумови формування нових теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку в контексті формування альтернативних економічних теорій. Доведено, що господарська діяльність підприємств, яка впливає на стан навколишнього середовища, обумовлена функціонуванням людини як економічного агента, що визначається мотивами та потребами людства, які змінювалися протягом відповідних соціально-економічних трансформаційних епох. Взаємодія підприємства з навколишнім середовищем є складною системою, яка має зворотну дію, адже результати економічної активності людини, які мають вплив на біосферу, обумовлюють її модифікацію та зміну властивостей середовища її функціонування, що, в свою чергу, трансформує мотиви та потреби людини. Саме тому, положення сталого розвитку сформувалися в результаті трансформації мотивів та потреб людини як економічного агента, обумовлених як економічними, так і екологічними передумовами.

2. Встановлено, що найпріоритетнішим в сучасних умовах господарювання є екологічний підхід до трансформації економічної системи, тобто перехід до сталого розвитку. Даний підхід дозволяє подолати негативні соціально-економічні та екологічні наслідки глобалізаційних процесів. Дослідження сталого розвитку в контексті трансформаційних теорій дозволило виявити риси економічної системи та системи управління нею в напрямі врахування основних факторів впливу на економіко-екологічну безпеку різних рівнів. Даний підхід до сталого розвитку обумовлений необхідністю зміни всіх структурних елементів економічної системи, одним з яких виступає управління та його складові, що дозволяє управляти всіма факторами розвитку економічної системи, обумовленими економічними, соціальними та природними особливостями. На основі встановлених особливостей переходу до сталого розвитку обґрунтовано напрями трансформації інформаційних запитів користувачів бухгалтерського обліку та їх вплив на структуру інформаційного простору прийняття рішень.

3. Для структурування результатів наукового дослідження та уникнення термінологічної плутанини уточнено понятійно-категоріальний апарат за об'єктом дослідження. У результаті чого представлено авторські підходи до сутності понять та категорій: сталий розвиток підприємства – як стан та процес; безпека, економічна безпека, економіко-екологічна безпека підприємства – як стан та сукупність методів (комплекс заходів). Це дозволило структурувати результати дослідження.

4. Для вирішення проблем цільового спрямування управління економіко-екологічною безпекою підприємств охарактеризовано цілі сталого розвитку, що визначають напрями трансформаційних процесів. Аналіз діяльності з позиції безпечного функціонування соціально-еколого-економічної системи дозволяє комплексно підійти до системи управління економіко-екологічною безпекою та визначити напрями її трансформації. Такий підхід забезпечує потреби управління факторами економічного та екологічного характеру впливу на стан економіко-екологічної безпеки підприємства і мінімізує ризики подальшого функціонування. Трансформація системи управління економічною безпекою суб'єкта господарювання в контексті сталого розвитку вимагає системних комплексних змін: організаційної структури для безпечного функціонування соціально-еколого-економічної системи підприємства; складу об'єктів управління економіко-екологічною безпекою з метою управління можливими ризиками; теоретико-методологічної конструкції бухгалтерського обліку як основи формування інформаційного простору управління.

5. Для забезпечення економіко-екологічної безпеки підприємства запропоновано розглядати господарську діяльність як цілісну соціально-еколого-економічну систему, функціонування якої забезпечується зв'язками між її елементами. В свою чергу, зв'язки з'єднують елементи і впливають на поведінку системи в цілому та на її безпеку. Як наслідок, змінюються підходи до системи бухгалтерського обліку, тобто є потреба у розвитку теоретико-методологічної конструкції, яка б відповідала зазначеним зв'язкам. У роботі сформовано авторську теоретико-методологічну конструкцію, представлену як сукупність пріоритетних об'єктів, елементів методу, завдань та принципів бухгалтерського обліку, що підлягають модифікації та трансформації з метою формування інформаційного простору управління економіко-екологічною безпекою. За кожною із зазначених складових теоретико-методологічної конструкції обґрунтовано наступне:

– в частині об'єктів бухгалтерського обліку: 1) з метою відповідності інформації для системи управління економіко-екологічною безпекою таким критеріям, як: суттєвість, точність та оперативність, запропоновано виділяти пріоритетні об'єкти, що дозволяє при прийнятті стратегічних управлінських рішень концентруватися на найбільш суттєвій інформації, тобто інформації про об'єкти, які є мінливими до ризиків еколого-економічного характеру; 3) обґрунтовано порядок визначення складу пріоритетних об'єктів економіко-екологічного характеру, з урахуванням факторів, що визначають пріоритет об'єкту в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємства (ризиковість, суттєвість, результативність, міждисциплінарність, юридична форма) та порядок визнання об'єкта бухгалтерського обліку; 4) визначено, що об'єктами, які відповідають запропонованим факторам та визначають стан економіко-екологічної безпеки, є операції поводження з відходами і економіко-екологічні наслідки НС;

– в частині методу бухгалтерського обліку: напрями трансформації елементів методу бухгалтерського обліку (реквізитне розширення документування, нові методи оцінки пріоритетних об'єктів, розширення аналітичності обліку за еколого-економічними ознаками) як основи удосконалення його методології в частині визначених пріоритетних об'єктів управління економіко-екологічною безпекою;

– в частині завдань бухгалтерського обліку: 1) виділення лише одного основного завдання бухгалтерського обліку – надання інформації для прийняття управлінських рішень (всі інші вважати похідними). Такий висновок зроблений, зважаючи на елементи методу бухгалтерського обліку та їх функціональне призначення, адже виконання виділених завдань є неможливим шляхом використання методу бухгалтерського обліку; 2) похідні завдання бухгалтерського обліку є завданнями облікової інформації, за допомогою якої виконується сукупність завдань економічного, соціального та екологічного характеру. На основі цього визначено завдання облікової інформації, які спрямовані на забезпечення положень сталого розвитку; 3) необхідність групування похідних завдань бухгалтерського обліку за групами: охорона навколишнього середовища; управління системою поводження з відходами; операції поводження з атмосферним повітрям; раціональне використання природних ресурсів; виробництво екологічно чистої продукції; управління НС. Визначено їх прояв на рівнях соціально-економічних відносин у контексті підприємство-підприємство, підприємство-держава;

– в частині принципів бухгалтерського обліку: 1) напрями модифікації принципів бухгалтерського обліку в контексті формування інформаційного простору управління

економіко-екологічною безпекою підприємств; 2) нові підходи до розуміння сутності принципів та напрямів їх застосування в бухгалтерській практиці. Зокрема, доведено необхідність заміни принципу єдиного грошового вимірника на принцип універсального грошового вимірника з можливістю використання інших вимірників для формування звітності з узагальненням у грошовому вимірнику; 3) у частині принципів, які визначають порядок застосування методу оцінки, визначено напрями модифікації принципу обачності відповідно до концепції справедливої вартості та пріоритетність принципу релевантного оцінювання над принципом історичної собівартості; 4) при використанні принципів нарахування, відповідності доходів і витрат та повного висвітлення обґрунтовано потребу врахування можливості настання НС, що визначає зміну механізму їх застосування.

6. Для формування організаційно-методологічних положень бухгалтерського обліку операцій поводження з відходами обґрунтовано їх вихідні теоретичні положення як економічних ресурсів (відходи – це економічний ресурс, що утворений у результаті господарської діяльності суб'єктів господарювання як побічний продукт, який прямо або опосередковано впливає на навколишнє середовище та може (або не може) бути повторно використаний суб'єктом господарювання, на якому утворений, або підлягає використанню підприємством, що надає послуги поводження з відходами, що призводить до економічних відносин, які дозволяють отримати економічний та екологічний результати). Виходячи з цього, в роботі розроблено систему критеріїв визнання відходів ресурсами: наявність права власності, можливість реалізації, отримання економічних вигід та отримання екологічного ефекту. Ці критерії є основою нового розуміння даного економічного поняття та базисом для формування поведінки економічних агентів щодо поводження з відходами, а також мають вагомий вплив на формування системи бухгалтерського обліку відходів та операцій поводження з ними. Обґрунтовано необхідність класифікації відходів за фізичними властивостями (з визначенням їх впливу на навколишнє середовище – екологічна складова безпечного функціонування підприємства), та за економічними (з визначенням економічних результатів управління відходами – економічна складова безпечного функціонування підприємства), що дозволяє комплексно підійти до системи управління ними.

7. Обґрунтовано місце відходів у системі управління економіко-екологічною безпекою на основі визначення порядку їх виникнення на всіх етапах господарської діяльності та напрямів поводження з ними як на внутрішньому, так і міжгосподарському рівнях. Це дозволило розробити механізм ідентифікації та визнання відходів в бухгалтерському обліку, який включає всі можливі варіанти їх утворення та напрями управління ними, що визначає залежність облікового відображення відходів від методів калькулювання собівартості та обліку витрат. Визначено місце відходів та операцій поводження з відходами в системі об'єктів бухгалтерського обліку, на основі чого запропоновано критерії визнання відходів та операцій поводження з відходами.

8. З метою формування комплексного інформаційного забезпечення управління виробничими процесами на підприємствах в частині утворення відходів розроблено організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку в розрізі елементів методу. В частині документування обґрунтовано необхідність реквізитного розширення первинного документування, на основі чого удосконалено існуючі та розроблено нові форми первинних документів. Обґрунтовано порядок оцінки утворених відходів на основі

їх подальшого використання та механізму його внутрішньої регламентації. Розроблено аналітичний облік утворених відходів на синтетичних рахунках, визначених відповідно до мети подальшого використання таких відходів, їх економічних та фізичних властивостей, що закладено в порядок відображення на рахунках бухгалтерського обліку операцій з утворення відходів (який, в свою чергу, залежить від обраного методу калькулювання собівартості та обліку витрат).

9. Для уникнення фрагментарності інформаційного забезпечення управління системою поводження з відходами визначено її складові, що дозволило розробити модель бухгалтерського обліку операцій поводження зі зворотними відходами підприємств. Дана модель має комплексний характер, оскільки враховує всі можливі господарські операції, пов'язані з відходами, а також специфіку калькулювання послуг з переробки відходів. Запропоновано порядок формування складових собівартості послуг з переробки відходів власними силами, який враховує особливості формування прямих виробничих витрат та новий механізм розподілу загальновиробничих витрат. Розроблено методичний підхід до бухгалтерського обліку та калькулювання вартості виробничих запасів, утворених у результаті переробки відходів сторонніми особами та модель бухгалтерського обліку операцій з утилізації безповоротних відходів підприємств. Це дозволило сформулювати якісне інформаційне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою, яке враховує економічну та екологічну результативності й, відповідно, дозволяє оцінити рівень безпечного функціонування підприємства.

10. Для врахування специфіки діяльності підприємства в умовах НС обґрунтовано взаємозв'язок між поняттями події і ситуації, небезпечна подія і надзвичайна ситуація. Визначено їх місце у внутрішньому та зовнішньому середовищі функціонування підприємства. На основі вивчення класифікації НС структуровано об'єкти бухгалтерського обліку в залежності від видів НС, до яких привели небезпечні події внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства. Всі об'єкти згруповано в три групи: економіко-екологічні наслідки, заходи превентивного характеру та заходи з подолання наслідків. Такий підхід є основою розробки організаційно-методологічних положень формування облікового забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємства в умовах НС.

11. Подолання інформаційної невизначеності в управлінні діяльністю в умовах НС здійснено шляхом удосконалення організаційно-методологічних положень бухгалтерського обліку заходів із попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних подій, які можуть носити як капітальний, так і поточний характер. Зокрема, розроблено: класифікатор превентивних заходів та заходів з ліквідації економіко-екологічних наслідків НС та структуровано капітальні і поточні витрати, пов'язані з ними; модель бухгалтерського обліку капітальних витрат, пов'язаних із превентивними заходами та заходами з ліквідації наслідків НС; порядок формування інформації про превентивні заходи поточного характеру на рахунках бухгалтерського обліку; зміни до Інструкції про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку в частині рахунку 97 "Інші витрати" та порядок облікового відображення витрат на ліквідацію економіко-екологічних наслідків. Впровадження в практичну діяльність підприємств розроблених пропозицій дозволить підвищити якісні властивості інформації цільового характеру для управління економіко-екологічною безпекою підприємства в умовах НС.

12. Зважаючи на визначену специфіку економіко-екологічних наслідків та відсутність рекомендацій з їх облікового відображення, запропоновано організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку у розрізі економічних, екологічних та соціальних наслідків. Запропоновані положення враховують специфіку НС та їх вплив на господарську діяльність, що, в свою чергу, проявляється в елементах методу бухгалтерського обліку. Зокрема, обґрунтовано взаємозв'язок економіко-екологічних наслідків з об'єктами бухгалтерського обліку, що стало основою авторського підходу до механізму оцінки: необоротних активів (втрачених або пошкоджених) – втрати обліковуються за справедливою вартістю об'єкту; оборотних активів – фактичною собівартістю з вирахуванням утворених зворотних відходів, оцінених за вартістю подібних активів; зобов'язань – обліковуються як втрати та оцінюються в залежності від їх виду (екологічні та соціальні) та суб'єкту. Визначено, що економіко-екологічні наслідки відображаються як втрати та є об'єктом інших витрат. Це покладено в основу запропонованого підходу їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку. Запровадження запропонованих організаційно-методологічних положень у практику дозволило сформувати інформаційний простір управління економіко-екологічною безпекою в умовах НС.

13. Відсутність методичних рекомендацій з облікового відображення наслідків бойових дій та окупації державних територій призводять до спотворення показників фінансової звітності. Для вирішення даної проблеми запропоновано методичні положення, які враховують специфіку ситуації, що склалася. У частині облікового відображення економіко-екологічних наслідків НС на території бойових дій та окупованих територій запропоновано наступне: порядок групування таких наслідків залежно від специфіки надзвичайної події; алгоритм облікового відображення майна та операцій з ним, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях (визначає порядок відображення операцій з консервування та/або списання, та/або перевезення майна, а також його реалізацію, що буде визначена як зовнішньоекономічна діяльність); методологічні положення бухгалтерського обліку економіко-екологічних наслідків бойових дій на території, підконтрольній та не підконтрольній державній владі (визначає порядок обліку наслідків бойових дій, зміни статусу об'єктів необоротних активів, які знаходяться на непідконтрольній території). Зазначені положення можуть бути використанні при підготовці нормативних актів з регулювання бухгалтерського обліку та управління майном на тимчасово окупованих територіях та територіях бойових дій.

14. Для формування ефективного аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств обґрунтовано вихідні положення еколого-економічного аналізу. Зокрема, визначено мету (формування інформації про вплив господарської діяльності підприємства, яка ґрунтується на встановлених причинно-наслідкових зв'язках, що дозволяє отримати комплексну оцінку для прийняття управлінських рішень щодо зміни параметрів системи управління в цілому та окремих її підсистем, направлених на забезпечення економіко-екологічної безпеки), завдання, предмет (причинно-наслідкові зв'язки, які характеризують стан взаємозв'язку господарської діяльності з навколишнім середовищем та визначають рівень економіко-екологічної безпеки підприємства), об'єкт (господарська діяльність в частині взаємозв'язків з навколишнім середовищем). Це дозволило розширити розуміння економічного аналізу в забезпеченні ефективної взаємодії підприємства з навколишнім середовищем.

15. Формування аналітичного забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств залежить від методологічного рівня еколого-економічного аналізу. Для забезпечення комплексності аналітичних процедур в роботі обґрунтовано напрями розвитку організаційно-методологічних положень, що ґрунтуються на наступному: по-перше, розроблено класифікацію еколого-економічного аналізу, ознаки якої згруповані з позиції розвитку суб'єктно-об'єктної та методологічної складової системи; по-друге, визначено склад суб'єктів еколого-економічного аналізу та механізм їх взаємодії, що впливає на вибір методів; по-третє, запропоновано систему абсолютних та відносних показників еколого-економічного аналізу.

16. У результаті дослідження методик еколого-економічного аналізу пріоритетних об'єктів управління економіко-екологічною безпекою встановлено відсутність системи показників та механізму їх застосування, що значно знижує рівень якості інформаційного простору управління. Для вирішення зазначеної проблеми в роботі розроблені авторські методики еколого-економічного аналізу: 1) системи поводження з відходами (аналіз процесу виробництва в частині поводження з відходами (відходовитратність, відходомісткість, відходозаміщення, результативність відходозаміщення); 2) собівартості переробки, утилізації та захоронення відходів; 3) рентабельності системи поводження з відходами (загальна рентабельність, рентабельність переробки, використання реалізації) та господарської діяльності в умовах НС (ефективність заходів превентивного характеру та заходів з ліквідації наслідків НС, втрата прибутку в результаті втрати робочого часу та в результаті пошкодження або знищення активів). Застосування зазначених методик дозволило виявити резерви підвищення рівня еколого-економічної безпеки підприємств.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств: монографія / Д.О. Грицишен. – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 540 (31,39 друк. арк.);

2. Концепція управління економічною безпекою суб'єктів господарювання в контексті теорії сталого розвитку: монографія / В.В. Євдокимов, О.В. Олійник, Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 252 с. (загальний обсяг 14,65 друк. арк., індивідуально автора 5,0 друк. арк.: обґрунтовано порядок макроекономічного аналізу сталого розвитку та місце сталого розвитку в трансформаційних теоріях);

3. Міжнародні моделі регулювання звітності сталого розвитку: аналіз сучасного стану: монографія / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, О.О. Грищенко, О.М. Баришнікова. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – 192 с. (загальний обсяг 11,16 друк. арк., індивідуально автора 3,5 друк. арк.: обґрунтовано специфіку міжнародного регулювання звітності сталого розвитку);

4. Євдокимов В.В. Бухгалтерський облік основної діяльності лізингових компаній: теорія, методика, організація: монографія / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, С.П. Ніколаєва. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 208 с. (загальний обсяг 12,09 друк. арк., індивідуально автора 3,0 друк. арк.: визначено особливості лізингу як інструменту модернізації безвідходного виробництва);

5. Євдокимов В.В. Бухгалтерський облік діяльності судноплавних компаній: теорія, методика, організація: монографія / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, С.В. Тарасенко. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 232 с. (загальний обсяг 13,49 друк. арк., індивідуально автора 2,5 друк. арк.: обґрунтовано особливості облікового відображення наслідків надзвичайних ситуацій на судні);

6. Інтегрована звітність підприємств: монографія / В.В. Євдокимов, С.Ф. Легенчук, Д.О. Грицишен, О.М. Баришнікова. – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 180 с. (загальний обсяг 11,05 друк. арк., індивідуально автора 2,0 друк. арк.: обґрунтовано концепцію сталого розвитку економіки);

7. Євдокимов В.В. Інформаційне забезпечення антагоністичних інтересів учасників спільної діяльності [Текст]: Монографія / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, Л.А. Куришко. – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 220 с. (загальний обсяг 12,79 друк. арк., індивідуально автора 2,0 друк. арк.: обґрунтовано складові концепції сталого розвитку економічних систем);

8. Євдокимов В.В. Обліково-інформаційне забезпечення економіко-екологічної безпеки системи управління відходами [Текст]: Монографія / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, О.В. Кузнецова, Л.В. Сергієнко-Бердюкова – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 180 с. (загальний обсяг 10,46 друк. арк., індивідуально автора 3,0 друк. арк.: розроблено методику бухгалтерського обліку утворення відходів);

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

9. Грицишен Д.А. Международные модели регулирования отчетности об устойчивом развитии предприятия (Часть I) / Евдокимов В.В., Грицишен Д.А., Лаговская Е.А. // Международный бухгалтерский учет. – Москва: 2012. – № 15 (213). – апрель. – С. 50-57 (загальний обсяг 0,63 друк. арк., індивідуально автора 0,21 друк. арк.: обґрунтовано напрями інституційного забезпечення регулювання звітності сталого розвитку);

10. Грицишен Д.А. Международные модели регулирования отчетности об устойчивом развитии предприятия (Часть II) / Лаговская Е.А., Евдокимов В.В., Грицишен Д.А. // Международный бухгалтерский учет. – Москва: 2012. – № 16 (214). – апрель. – С. 44-52 (загальний обсяг 0,63 друк. арк., індивідуально автора 0,21 друк. арк.: обґрунтовано напрями інституційного забезпечення міжнародного звітності сталого розвитку);

11. Грицишен Д.А. Бухгалтерский учет флота судоходных компаний в Украине / В.В. Евдокимов, Д.А. Грицишен, С.В. Тарасенко // Международный бухгалтерский учет. - Москва: ИД “Финансы и кредит”. 2013. - № 7 (253). – С. 47-56 (загальний обсяг 0,9 друк. арк., індивідуально автора 0,3 друк. арк.: обґрунтовано особливості обліково відображення судна в умовах НС);

12. Грицишен Д.А. Принципы раскрытия информации об устойчивом развитии организации в соответствии с международными системами регулирования / В.В. Евдокимов, Д.А. Грицишен, О.А. Грищенко // Международный бухгалтерский учет. - Москва: ИД “Финансы и кредит”. - 2013. - № 8 (254). – С. 46-54 (загальний обсяг 0,7 друк. арк., індивідуально автора 0,25 друк. арк.: визначено напрями трансформації системи бухгалтерського обліку відповідно до принципів звітності сталого розвитку);

13. Грицишен Д.А. Принципы GRI в системе формирования отчетности устойчивого развития / В.В. Евдокимов, Д.А. Грицишен, О.А. Грищенко // Международный бухгалтерский учет. - Москва: ИД “Финансы и кредит”. 2013. - № 22 (268). – С. 44-53 (загальний обсяг 0,6 друк. арк., індивідуально автора 0,2 друк. арк.: визначено напрями трансформації системи бухгалтерського обліку відповідно до принципів Глобальної ініціативи зі звітності);

14. Грицишен Д.А. Управление безопасным функционированием социально-эколого-экономической системы предприятия / В.В. Евдокимов, Д.А. Грицишен // Национальные интересы: приоритеты и безопасность. - Москва: ИД “Финансы и кредит”. - 2013. - № 25 (214). – С. 42-52 (загальний обсяг 0,7 друк. арк., індивідуально автора 0,35 друк. арк.: обґрунтовано особливості діяльності підприємства як соціально-еколого-економічної системи);

15. Грицишен Д.А. Совместная деятельность: учетное отражение в международных и украинских стандартах / Д.А. Грицишен, Л.А. Куришко // Бухгалтерский учет и анализ. – Минск. – 2014. – № 3. – С. 18-23 (заг. обсяг 0,8 друк. арк., індивід. автора 0,4 друк. арк.: охарактеризовано особливості регулювання бухгалтерського обліку спільної діяльності відповідно до МСФЗ);

Статті у виданнях України, які включенні до міжнародних наукометричних баз:

16. Грицишен Д.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами підприємства / Д. О. Грицишен, Л. В. Каленчук // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. - 2014. - № 4. - С. 268-276. (заг. обсяг 0,7 друк. арк., індивід. автора 0,35 друк. арк.: визначено складові бухгалтерського обліку та аналізу управління відходами) (включено до: РІНЦ (Росія));

17. Грицишен Д.О. Відходи як об'єкт управління економіко-екологічною безпекою промислових підприємств [Електронний ресурс] / Д.О. Грицишен // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 2 (18). – С. 72-81. – Режим доступу до журналу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/No2/72-81.pdf> (0,79 друк. арк.) (включено до Google Scholar (США), EBSCO Publishing (США), Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory (США) РІНЦ (Росія));

18. Грицишен Д.О. Моделювання процесу управління основними засобами будівельних підприємств на основі показників економічного аналізу / Д.О. Грицишен, В.В. Бондарчук // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 1. - С. 305-321. (заг. обсяг 0,64 друк. арк., індивід. автора 0,32 друк. арк.: обґрунтовано напрями економічного аналізу основних засобів природоохоронного призначення) (включено до: РІНЦ (Росія));

19. Грицишен Д.О. Методологічні положення бухгалтерського обліку утворення відходів на промислових підприємствах / Д.О. Грицишен // Незалежний аудитор: науково-практичне видання. – 2015. - № 12 (II). – С. 41-51 (0,63 друк. арк.) (включено до EBSCO Publishing (США));

20. Грицишен Д. О. Розробка механізму ідентифікації та визнання відходів у бухгалтерському обліку / Д.О. Грицишен // Бізнес Інформ. – 2015. – №8. – С. 199–207. (0,68 друк. арк.) (включено до Ulrichsweb Global Serials Directory (США); Research Papers in Economics (США); РІНЦ (Росія); Index Copernicus (Польща); Directory of Open Access Journals; CiteFactor (США); Academic Journals Database (Швейцарія); Research Bible (Японія); Соціонет (Росія); Open Academic Journals Index; GetInfo (Німеччина); BASE (Німеччина); OpenAIRE (Європейський Союз); SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія); COPAC Union Catalogue (Велика Британія); J-Gate (Індія); Open Access Library; Scientific Indexing Services; Advanced Science Index; Академия Google (США); InfoBase Index);

21. Грицишен Д.О. Модифікація принципів бухгалтерського обліку в контексті положень сталого розвитку промислових підприємств / Д.О. Грицишен // Економічний простір: Збірник наукових праць. – №100. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2015. – 256 с. – С. 108-124 (0,56 друк. арк.) (включено до Index Copernicus (Польща); РІНЦ (Росія));

22. Грицишен Д.О. Теоретико-методологічна конструкція економіко-екологічного аналізу господарської діяльності промислових підприємств / Д.О. Грицишен /// Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. - 2015. - № 3 (73). - С. 134-144. (0,71 друк. арк.) (включено до: РІНЦ (Росія));

23. Grytsyshen D. The economic and environmental consequences of emergency situations in the system of accounting objects / D. Grytsyshen // Economic Annals-XXI. -2015. - № 7-8(1). – P. 113-118 (0,78 друк. арк.) (Scopus (Нідерланди); EBSCOhost (США); Index Copernicus (Польща); Ulrich's Periodicals Directory (Великобританія, США); Central and Eastern European Online Library (С.Е.Е.О.Л.) (Німеччина); INFOBASE INDEX (Індія); РІНЦ (Росія); The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences (ERIH PLUS) (Норвегія));

Статті у наукових фахових виданнях України:

24. Грицишен Д.О. Передумови функціонування національних систем бухгалтерського обліку / І.В. Орлов, Д.О. Грицишен // Торгівля, комерція, підприємництво: збірник наукових праць / [редакц. кол.: Аполій В.В., Дайновський Ю.А., Скибський С.В. та ін.]. – Львів: Львівська комерційна академія, 2010. – 278 с. – С. 226-233; (загальний обсяг 0,86 друк. арк., індивідуально автора 0,43 друк. арк.: обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку національної системи бухгалтерського обліку);

25. Грицишен Д.О. Глобалізаційні передумови розвитку бухгалтерського обліку: бібліометричний аналіз наукових праць / І.В. Орлов, Д.О. Грицишен // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2010. – № 4 (54). - 396 с. - С. 153-156 (загальний обсяг 0,5 друк. арк., індивідуально автора 0,25 друк. арк.: обґрунтовано розвиток науково-дослідної складової бухгалтерського обліку в умовах глобалізації);

26. Грицишен Д.О. Модель стійкого розвитку України: аналіз сучасного стану / Д.О. Грицишен, О.В. Музика // Економіка і організація управління. - 2011. - Випуск № 1 (9), - С. 97-104 (загальний обсяг 0,82 друк. арк., індивідуально автора 0,41 друк. арк.: проаналізовано та апробовано сучасні методики оцінки сталого розвитку України);

27. Грицишен Д.О. Соціальна та екологічна діяльність підприємств: напрями розкриття бухгалтерської інформації / Д.О. Грицишен, А.П. Дикий // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - Житомир: ЖДТУ, 2011. - № 1 (55). - 396 с., - С. 63-68 (загальний обсяг 0,64 друк. арк., індивідуально автора 0,32 друк. арк.: ідентифіковано складові соціальної та екологічної орієнтації господарської діяльності підприємства);

28. Грицишен Д.О. Аналіз стійкого розвитку країн Європейського Союзу: економічна та облікові аспекти / Дикий А.П., Грицишен Д.О., Музика О.В. // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - Житомир: ЖДТУ, 2011. - № 2 (56). - Ч. 2. - 252 с. - С. 17-26 (загальний обсяг 0,63 друк. арк., індивідуально автора 0,21 друк. арк.: здійснено оцінку екологічної складової сталого розвитку країн Європейського Союзу);

29. Грицишен Д.А. Социальные и экологические обязательства в системе устойчивого развития: особенности применения АА 1000 / Д.А. Грицишен, Е.С. Дикая // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - Житомир: ЖДТУ, 2011. - № 3 (57). - 484 с. - С. 42-45 (заг. обсяг 0,42 друк. арк., індивід. автора 0,21 друк. арк.: обґрунтовано формування звітності сталого розвитку відповідно до положень АА1000);

30. Грицишен Д.А. Принципы Экватора как источник регулирования отчетности устойчивого развития / Д.А. Грицишен, Р.П. Гончарук, Е.С. Дикая // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - Житомир: ЖДТУ, 2011. - № 4 (58). - 432 с. - С. 203-207 (заг. обсяг 0,53 друк. арк., індивід. автора 0,18 друк. арк.: розроблено напрями трансформації системи управління підприємством у відповідності до принципів Екватора);

31. Грицишен Д.О. Соціальне звітування суб'єктів господарювання як інструмент забезпечення сталого розвитку / А.П. Дикий, Д.О. Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1 (19). - Житомир: ЖДТУ, 2011. - 488 с., - С. 132-141 (заг. обсяг 0,7 друк. арк., індивід. автора 0,35 друк. арк.: визначено місце звітності в системі забезпечення сталого розвитку підприємства);

32. Грицишен Д.О. Глобалізаційні процеси як фактор впливу на економічну безпеку: необхідність трансформації економічних систем в напрями стійкого розвитку / Д.О. Грицишен, О.А. Лаговська // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнар. зб. наук. праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 1 (22). - Житомир: ЖДТУ, 2012. - 448 с., - С. 95-101 (заг. обсяг 0,5 друк. арк., індивід. автора 0,25 друк. арк.: встановлено напрями трансформації управління економічною безпекою підприємств в умовах глобалізаційних процесів);

33. Грицишен Д.О. Внутрішня звітність про витрати на охорону навколишнього середовища в системі управління стійким розвитком підприємства АПК / Д.О. Грицишен, Ю.В. Кулій-Дем'янюк // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнар. зб. наук. пр. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2 (23). - Житомир: ЖДТУ, 2012. - 644 с., - С. 52-66 (заг. обсяг 0,6 друк. арк., індивід. автора 0,3 друк. арк.: визначено напрями розвитку системи внутрішньої звітності про витрат з охорони навколишнього середовища);

34. Грицишен Д.О. Стійкий розвиток в системі управління фінансово-економічною безпекою: трансформаційний підхід / О.О. Гріщенко, Д.О. Грицишен // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - 2013. - № 2 (64). - С. 30-44 (заг. обсяг 0,7 друк. арк., індивід. автора 0,35 друк. арк.: обґрунтовано сталий розвиток як теорію трансформації економічної системи);

35. Грицишен Д.О. Судово-економічна експертиза операцій з управління відходами: теоретичні положення / Д. О. Грицишен, О. В. Кузнецова // Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки. - 2013. - № 4 (66). - С. 30-38 (заг. обсяг 0,6 друк. арк., індивід. автора 0,3 друк. арк.: розроблено методичні положення судово-економічної експертизи операцій з відходами);

36. Грицишен Д.О. Постмитний контроль у системі управління безпекою зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Д.О. Грицишен, В.В. Нонік // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнар. зб. наук. пр.. - Випуск 3 (30). – Житомир: ЖДТУ, 2014. – 526 с. - С. 89-97 (заг. обсяг 0,42 друк. арк., індивід. автора 0,21 друк. арк.: визначено складові безпеки зовнішньоекономічної діяльності);

37. Грицишен Д.О. Трансформація системи управління економіко-екологічною безпекою підприємств під впливом цілей сталого розвитку [Електронний ресурс] / Д.О. Грицишен // Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове видання. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського. – 2014. – Вип. 2. – С. 1228-1232 – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/252.pdf> (0,44 друк. арк.);

38. Грицишен Д.О. Склад об'єктів та розвиток методу бухгалтерського обліку господарської діяльності як соціально-еколого-економічної системи / Д.О. Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр.. – Вип. 1 (31). – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 560 с. – С. 442-468 (0,76 друк. арк.);

39. Грицишен Д.О. Облікове відображення економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій / Д.О. Грицишен // Управління розвитком: Зб. наук. пр. ХНЕУ імені Семена Кузнеця. – Харків: БД «ІНЖЕК». – 2015. - № 3 (181). – С. 75-87 (0,6 друк. арк.);

40. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік в системі управління економіко-екологічною безпекою [Електронний ресурс] / Д.О. Грицишен // Ефективна економіка. – 2014. – № 10. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4286> (0,41 друк. арк.);

41. Грицишен Д.О. Трансформація завдань бухгалтерського обліку як основа розвитку його теоретико-методологічної конструкції / Д.О. Грицишен // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. - Вип. 11. – Одеса: МГУ, 2015. – 326 с. – С. 280-286 (0,64 друк. арк.);

42. Грицишен Д.О. Розвиток понятійно-категоріального апарату управління економіко-екологічною безпекою в контексті теорії сталого розвитку / Д.О. Грицишен // Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. – 2015. – № 13. – С. 91-109 (0,58 друк. арк.);

43. Грицишен Д.О. Калькулювання собівартості відходів власними силами / Д.О. Грицишен // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Вип. 13. – Ч. 3. – Херсон: ВД «Гельвестика», 2015. – 162 с. – С. 148-154 (0,61 друк. арк.);

44. Грицишен Д.О. Розробка аналітичного забезпечення управління системою поводження з відходами / Д.О. Грицишен // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр.. – Вип. 2 (32). – Житомир: ЖДТУ, 2015. – 360 с. – С. 242-269 (0,71 друк. арк.);

Матеріали конференцій:

45. Грицишен Д.О. Міждисциплінарний підхід в бухгалтерському обліку: виявлення причинно-наслідкових зв'язків / В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен // Зимові читання, присвячені ідеям П.П. Німчинова та І.В. Малишева. Збірник тез Десятої Всеукр. наук. Internet-конф. студентів і молодих вчених, присвяченої видатним вченим в галузі бухгалтерського обліку, фінансового аналізу та контролю д.е.н., проф. І.В. Малишеву, д.е.н., проф. П.П. Німчинову (м. Житомир, 22-23 лютого 2012 р.). – Житомир: ЖДТУ, 2012. – 208 с. – С. 140-142 (заг. обсяг 0,2 друк. арк., індивід. автора 0,1 друк. арк.: обґрунтовано порядок застосування міждисциплінарного підходу в наукових бухгалтерських дослідженнях);

46. Грицишен Д.О. Міжнародне регулювання стійкого розвитку як основа економічної безпеки / Д.О. Грицишен // Перспективи розвитку обліку, аналізу і аудиту в контексті інтеграційних та глобалізаційних процесів. Матеріали всеукр. наук.-метод. конф. (м. Севастополь, 26-28 квітня 2012 р.) / М-во освіти і науки, молоді і спорту України, Севастоп. нац. техн. ун-т.. – Севастополь, СевНТУ, 2012. – 308 с. – С. 154-156 (0,2 друк. арк.);

47. Грицишен Д.О. Бухгалтерський облік операцій з управління відходами в забезпеченні економіко-екологічної безпеки підприємств / Д.О. Грицишен // Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Макіївка, 21-22 лютого 2014 р.) / Ред. кол. Вретенников В.І. та ін. – Макіївка: МЕРГ. – 2014. – 228 с. – С. 72-74 (0,14 друк. арк.);

48. Грицишен Д.О. Класифікація відходів для цілей облікового відображення операцій з їх управління / Д.О. Грицишен, О.В. Кузнецова // Актуальні проблеми світової і національної економіки в умовах глобалізації. Збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21-22 лютого 2014 р.) / ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”. У 2-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2014. – ч. 1. – 120 с. – С. 103-106 (заг. обсяг 0,22 друк. арк., індивід. автора 0,11 друк. арк.: розроблено класифікацію відходів промислових підприємств);

49. Грицишен Д.О. Міжнародні інститути регулювання інтегрованої звітності як засобу відображення стану економіко-екологічної безпеки підприємств / Д.О. Грицишен // Особливості модернізації фінансово-економічної системи. Збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 6-7 березня 2014 р.). У 2-х частинах. – К.: ГО “Київський економічний науковий центр”, 2014. – Ч. 2. – 120 с. – С. 36-39 (0,18 друк. арк.);

50. Грицишен Д.О. Управління економічною безпекою підприємства в умовах переходу до сталого розвитку / Д.О. Грицишен // Актуальні проблеми розвитку сучасної економіки. Збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніпропетровськ, 13-14 березня 2014 р.) / Науковий журнал «Фінансовий і економіка». – Дніпропетровськ: «ФОП Дробязко С.І.», 2014. 148 с. – С. 105-108 (0,21 друк. арк.);

51. Грицишен Д.О. Управління відходами та операціями з їх поводження як запорука вирішення проблем економіко-екологічного характеру / Д.О. Грицишен // Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 30 квітня 2015 р.) – Миколаїв: МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – 188 с. – С. 149-154 (0,17 друк. арк.);

52. Грицишен Д.О. Безвідходні та маловідходні виробництва як інструмент вирішення проблем економіко-екологічної безпеки // Д.О. Грицишен, Л.В. Сергієнко-Бердюкова // Досягнення та перспективи сучасної науки. Матеріали XVI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернівці, 27-28 грудня 2014 р.) / Буковинська економічна фундація. – Т. 1. – Київ: Науково-видавничий центр “Лабораторія думки”, 2014. – С.27-28. (заг. обсяг 0,32 друк. арк., індивід. автора 0,16 друк. арк.: визначено складові поводження з відходами на підприємствах);

53. Грицишен Д.О. Відходи як результат взаємодії підприємства з навколишнім середовищем / Д.О. Грицишен // Перспективи стабільного економічного розвитку та економічної безпеки України та її регіонів. Матеріали доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 8 травня 2015 р.) / Ужгородський національний університет, За заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько. У 3-х частинах. – Ужгород: Видавничий дім “Гельветика”, 2015. – Ч. 2. – 152. – С. 125-128 (0,15 друк. арк.);

54. Грицишен Д.О. Критерії визнання відходів та операцій поводження з ними в бухгалтерському обліку / Д.О. Грицишен // Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15-16 травня 2015 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С.О. Якубовський. – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2015. – 192 с. – С. 178-180 (0,19 друк. арк.);

55. Грицишен Д.О. Система поводження з відходами на промислових підприємствах / Д.О. Грицишен // Глобальні проблеми економіки та фінансів. Збірник тез наукових робіт II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ–Прага–Відень, 28 травня 2015 року) / Фінансово-економічний наукова рада, 2015. – 188 с. – С. 21-24 (0,2 друк. арк.);

56. Грицишен Д.О. Огляд сучасного стану надзвичайних ситуацій в Україні як дестабілізуючого фактору діяльності підприємств / Д.О. Грицишен // Актуальні питання економічних наук. Збірник матеріалів VII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 12-13 червня 2015 р.) / Східноукраїнський інститут економіки та управління. У 2-х частинах. – Запоріжжя: ГО “СІЕУ”, 2015. – Ч. 1. – 144 с. – С. 13-17 (0,13 друк. арк.);

57. Грицишен Д.О. Економіко-екологічні наслідки бойових дій для суб'єктів господарювання / Д.О. Грицишен // Науковий диспут: питання економіки та фінансів. Збірник тез наукових робіт III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ-Будапешт-Відень, 30 червня 2015 р.) / Фінансово-економічний наукова рада, 2015. – 104 с. – С. 22-25 (0,21 друк. арк.);

58. Грицишен Д.О. Напрями розвитку бухгалтерського обліку в забезпеченні економіко-екологічної безпеки / Д.О. Грицишен // Перспективи розвитку економічної системи в умовах нестабільності. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 4-5 вересня 2015 р.). – Дніпропетровськ: НО “Перспектива”, 2015. – 316 с. – С. 102-106 (0,2 друк. арк.);

59. Грицишен Д.О. Порядок визначення складу пріоритетних об'єктів економіко-екологічного характеру / Д.О. Грицишен // Проблеми сучасної економіки. Збірник матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 11-12 вересня 2015 р.) / Східно-український інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГО “СІЕУ”, 2015. – 124 с. – С. 44-47 (0,21 друк. арк.);

60. Грицишен Д.О. Економіко-екологічна безпека як складова сталого розвитку підприємства / Д.О. Грицишен // Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кошице, Словаччина, 13-16 вересня 2015 р.) / Всеукраїнська спілка вчених-економістів; Академічна спілка Михайла Балудянського. – К.: Вид-во “Центр навчальної літератури”, 2015. – 152 с. – С. 35-37 (0,19 друк. арк.);

61. Грицишен Д.О. Підходи до структуризації об'єктів бухгалтерського обліку екологічного характеру / Д.О. Грицишен // Модернізація та суспільний розвиток національної економіки. Збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18-19 вересня 2015 р.) / ГО “Центр економічних досліджень та розвитку”. – О.: ЦЕДР, 2015. – 140 с. – С. 126-129 (0,21 друк. арк.);

62. Грицишен Д.О. Небезпечні події та надзвичайні ситуації крізь призму взаємовідносин суб'єктів господарювання і навколишнього середовища / Д.О. Грицишен // Проблеми формування та реалізації конкурентної політики. Матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 24-25 вересня 2015 р.) / Національний університет “Львівська Політехніка”. – Львів: ТзОВ «Простір-М», 2015. – 216 с. – С. 55-56 (0,12 друк. арк.);

63. Грицишен Д.О. Загальносистемні принципи бухгалтерського обліку / Д.О. Грицишен // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25-26 вересня 2015 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С. О. Якубовський. – Одеса : ОНУ імені І. І. Мечникова, 2015. – У 2-х частинах. – Ч. 2. – 124 с. – С. 97-100 (0,22 друк. арк.);

64. Грицишен Д.О. Управління превентивними заходами та заходами з подолання наслідків надзвичайних ситуацій як механізм забезпечення економіко-екологічної безпеки промислових підприємств / Д.О. Грицишен // Соціально-економічні напрями розвитку міжнародних відносин у забезпеченні ефектів інтеграції України до ЄС. Матеріал XII міжнар. наук.-практ. конф. (Хмельницький-Львів, 25-27 вересня 2015 р.). – Хмельницький: ХНУ, 2015. – 234 с. – С. 131-134 (0,22 друк. арк.);

65. Грицишен Д.О. Сталий розвиток як економічна категорія / Д.О. Грицишен // Економіка, управління, фінанси: теорія і практика. Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9-10 жовтня 2015 р.). – Херсон: Видавничий дім “Гельветика”, 2015. – 124 с. – С. 69-71 (0,16 друк. арк.);

66. Грицишен Д.О. Управління наслідками надзвичайних ситуацій на підприємствах / Д.О. Грицишен // Перспективи ефективних управлінських рішень в бізнесі та проектах. Матеріали міжнар. наук.-практич. конф. (м. Одеса, 15-16 жовтня 2015 р.) / Міжнародний гуманітарний університет. – Одеса: Фенікс, 2015. – 144 с. – С. 77-79 (0,18 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Грицишен Д.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2016.

У дисертації розвинуто теорію та розроблено організаційно-методологічні положення бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі управління економіко-екологічною безпекою в контексті положень сталого розвитку. В результаті дослідження передумов формування та розвитку систем бухгалтерського обліку як інформаційної моделі взаємодії підприємства з навколишнім природним середовищем розроблена його теоретико-методологічна конструкція, яка передбачає вивчення господарської діяльності як соціально-еколого-економічної системи. Це дозволило значно розширити бухгалтерське теоретичне знання та сформуванати напрями трансформації методології, на основі чого розроблені методологічні положення бухгалтерського обліку відходів та операцій поводження з ним та вирішено методологічну проблему облікового забезпечення управління господарською діяльністю в умовах НС. Розроблено теоретико-методологічні положення еколого-економічного аналізу.

Ключові слова: бухгалтерський облік, економічний аналіз, еколого-економічна безпека, відходи, економіко-екологічні наслідки надзвичайних ситуацій, теоретико-методологічна конструкція бухгалтерського обліку, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

Грицишен Д.А. Учетно-аналитическое обеспечение управления экономико-экологической безопасностью предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2016.

В диссертации развита теория и разработаны методологические положения учета и анализа в системе управления экономико-экологической безопасностью предприятий в контексте устойчивого развития. В результате исследования предпосылок формирования и развития учета как информационной модели взаимодействия предприятия с окружающей средой разработана его теоретико-методологическая конструкция, предусматривающая изучение хозяйственной деятельности как социально-эколого-экономической системы. Это позволило значительно расширить бухгалтерское теоретическое знание и сформировать направления трансформации методологии, на основании чего разработаны методологические положения учета отходов и операций обращения с ним и решено методологическую проблему учетного обеспечения управления хозяйственной деятельностью в условиях чрезвычайных ситуаций. Разработаны теоретико-методологические положения эколого-экономического анализа.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, экономический анализ, эколого-экономическая безопасность, отходы, экономико-экологические последствия чрезвычайных ситуаций, теоретико-методологическая конструкция бухгалтерского учета, устойчивое развитие.

ANNOTATION

Grytsyshen D.O. Accounting and analytical support for management of economic and ecological safety of enterprises. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2016.

In thesis the theory as well as organizational and methodological provisions of accounting and economic analysis in the system of management of economic and ecological safety of large industrial enterprises have been worked out in the context of the theory of sustainable development.

The sustainable development as a priority theory in forming of modern economic concepts has been grounded. The influence of human economic activity on the environment through the prism of geological development as well as technocratic and economic transformation of society, serving the economic agent, needs and motives of which are changing to transformation of economic systems, has been determined. The components of management system in terms of transformation of the economic systems from unsustainable to sustainable development through identification of the role of sustainable development in classification of the theories of transformation of social relations have been determined, in result the directions of modification of structural elements of accounting and analytical support (extension of objects, harmonization of policies, adaptive system of countermeasures to threats) have been outlined. The mechanism of modification of the system of accounting and analytical support of management of ecological and economic security through the system of principles of international reporting regulation models for sustainable development has been proposed.

The theoretical and methodological construction of accounting as the basis of information space for management of economic and ecological security of industrial enterprise, which economic activity is a socio-ecological-economic system that is characterized by the coexistence of natural and organized relations, has been worked out. Natural and organized relations in economic activity occur in the system of management and accounting objects and determine the level of safe and continuous functioning of the industrial enterprise. The composition of accounting objects in the system of management of economic and ecological security via grounding of composition of the priority objects of economic and ecological character, recognition criteria of which are: risk, materiality, effectiveness, relations among disciplines, legal form, has been grounded. The ways of modification of accounting tasks, via the grounding of basic task – the formation of information on the state of socio-ecological-economic system of industrial enterprise and derivative tasks – the tasks of accounting information which are proposed to group as the tasks of economic and ecological, economic and social as well as social and ecological characters, have been determined; and its occurrence in the light of socio-economic relations of enterprise-enterprise and enterprise-state has been determined. The system of accounting principles has been improved by its modification in the direction of providing of information with inherent properties that characterize the economic and ecological security for sustainable development.

The mechanism for identification and recognition of waste and handling transactions in the accounting system has been worked out through the development of algorithm for identification and recognition by places of creation in the context of business processes and conduction based on physical and economic characteristics of waste, clarification of the content of the recognition criteria for waste as asset and handling transactions. The organizational and methodological

accounting provisions for creation of waste of industrial enterprises have been proposed in part of elements of method: documentation; evaluation; accounts; double entry. This enables to provide the complex of information requests regarding of waste management for compliance with legislation and increasing of efficiency of use of primary and secondary material resources. The order of accounting reflection of transactions of waste management has been proposed by developing of models of accounting, taking into account all possible ways of use of waste (processing, realization, utilization) and the procedure for calculation of the value of assets created as a result of recycling of waste by own powers and with the involvement of external entities (enterprises-processors / utilizers).

The complex of organizational and methodological accounting provisions for economic and environmental consequences of emergencies has been worked out, that include: the identification mechanism with the objects of accounting in accordance with the types of emergencies; the order of reflection of preventive measures and measures to overcome the economic and environmental consequences; the development of elements of method of accounting to reflect the economic, social and environmental consequences; the order of accounting reflection of economic and environmental consequences as a result of war actions and occupation of state areas. The proposed provisions are complex and allow avoiding the fragmentation in the formation of information space for management of economic and environmental security and allowing to obtain the economic information, which has social and environmental orientation. The objects of accounting and analytical support of economic and environmental security of industrial enterprises in emergencies have been structured, which provide its identification by three groups: economic and environmental consequences, preventive measures, measures to eliminate the consequences. The accounting reflection of preventive measures and measures to eliminate the economic and environmental consequences of emergencies has been improved through the grounding as an integrated object of accounting, in result was proposed: its structure in terms of business processes; model of accounting for capital and operating costs related to the preventive measures and order of accounting reflection of actions to eliminate the consequences in terms of its types (social, economic and ecological). The methodical provisions of accounting reflection of the property of industrial enterprises and its transactions on the temporarily occupied territories have been grounded, which define different reflection order depending on access to property, recognition of loss of property, sale, preservation and transportation, that is an information basis for making decisions on activity of enterprise on the temporarily occupied territories. The methodical accounting provisions for economic and ecological consequences of war actions for enterprises, that in full extent or partly operate on the territory of war actions, have been proposed.

The theoretical and methodological construction of ecological and economic analysis has been worked out as part of accounting and analytical support for system of economic and ecological security via grounding of its characteristics, mechanism of forming of tasks, identification of object, systematization of principles and formalization of types. The analytical support for the management system of economic and ecological security has been improved by developing of analytical procedures for evaluating of the effectiveness of management of priority objects.

Keywords: accounting, economic analysis, ecological and economic security, waste, economic and ecological consequences of emergencies, theoretical and methodological construction of accounting, sustainable development.